

תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ
AV
ELUL
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Revitalizace židovských památek v ČR – detail ze Staré synagogy v Plzni.
(K textu na stranách 8–11. Foto Jiří Stach.)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Druhé zasedání Rady Federace židovských obcí v ČR se v letošním roce uskutečnilo 11. června. Na programu bylo osm bodů: 1/ Kontrola zápisu, 2/ Administrace a poskytování zálohových plateb z GF, 3/ Plnění rozpočtu FŽO za 1. čtvrtletí 2014, 4/ Rasismus v ČR a role židovské pospolitosti, 5/ Informace o projektu Revitalizace židovských památek v ČR, 6/ Jmenování členů správní rady ŽMP, 7/ Informovanost členů Rady FŽO, 8/ Různé.

Jednání se účastnilo 29 členů rady, zastoupeno bylo osm obcí.

1/ Kontrola zápisu proběhla bez připomínek, úkoly byly splněny.

2/ Na minulém zasedání RFŽO byl schválen vznik Garančního fondu FŽO z přebytku prostředků z grantů CC. Koordinátor grantů CC připravil podmínky administrace a poskytování zálohových plateb z fondu ke krytí nerozpočtovaných nákladů na klienty FŽO v DSP Hagibor.

Protinávrh: V případě využití financí z GF ke krytí nerozpočtovaných nákladů na klienty FŽO v DSP Hagibor musí být tyto finance prostřednictvím budoucího rozpočtu FŽO do GF navráceny.

Hlasování o protinávruhu: přítomno 29 členů Rady, pro 1, 4 se zdrželi, 24 proti, **protinávrh nebyl schválen.**

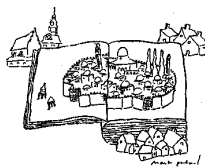
Hlasování o rozeslaném návrhu: přítomno 29 členů Rady, pro návrh 26, 3 se zdrželi, návrh byl schválen.

3/ Plnění rozpočtu bylo rozesláno a odpovídá plánu, rada vzala hospodaření po I. Q na vědomí.

4/ Federace bude v této věci spolupracovat s kvalifikovanou absolventkou kurzů European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Současně FŽO vytvoří pracovní skupinu, která se bude zabývat konkrétními problémy a předkládat návrhy na jejich řešení.

5/ P. Papoušek poděkoval všem, kteří se na projektu revitalizace podíleli. Dále informoval o vývoji týkajícího se podání nové žádosti II. etapy Revitalizace židovských památek, která reaguje na novou výzvu MMR. Realizační tým revitalizace navrhuje do nového projektu zařadit dalších 7 objektů. Objekty, u kterých nebyly dodány nutné podklady pro žádost, byly vyřazeny. Celkově zní žádost na 148 mil. Kč uznatelných nákladů, neuznatelné náklady budou hradit ty subjekty, které nemovitosti do projektu vloží, tedy ŽO a FŽO.

AKTUALITY

6/ V září končí funkční období zástupců FŽO ve správní radě ŽMP J. Munka a J. Daníčka, do 15. srpna 2014 je možno navrhnout kandidáty na uvolněná místa pro další období. Na jednání rady v září 2014 budou z navržených kandidátů zvoleni dva členové SR ŽMP pro další funkční období.

7/ Byly probány dvě připomínky – k nepřítomnosti zástupců FŽO na pietním aktu v Letech u Písku. Předseda vysvětlil, že FŽO bohužel neobdržela pozvánku ani poštou, ani elektronicky, a především z tohoto důvodu nebyli zástupci FŽO na pietním aktu přítomni;

– k restitučním nárokům vůči ŽMP. Seznamy, které jsou k dispozici v Židovském muzeu, budou znovu zveřejněny do konce roku 2014, sestavuje je M. Sidenberg.

8/ Petr Papoušek informoval o úspěšném setkání Limmud 2014, které proběhlo v květnu 2014, po prázdninách se začne připravovat další ročník; P. Györi zaslal informace o přípravách Evropského dne židovské kultury, který proběhne **14. září**, přihlášky jednotlivých organizací je třeba zaslat na e-mail pgyori@bejt-praha.cz, popřípadě kontaktovat P. Györiho; P. Rubín informoval o přípravách sportovních her Maccabi ve dnech **12.–14. září** v Karlových Varech; T. Kraus informoval o záměru EJC – k 70. výročí osvobození KT v Osvětimi uspořádat mimo pietního setkání ke Dni holokaustu také summit předsedů evropských parlamentů v Praze a Terezíně.

Příští jednání Rady FŽO se bude konat 17. září 2014 v 10.00 hodin. *jd*

DVA DOPISY

V souvislosti s únosem tří studentů ješivy na Západním břehu, šestnáctiletého Gilada Šaara, stejně starého Naftaliho Frenkela a devatenáctiletého Ejala Jifra-

cha, zaslala FŽO ministru zahraničí Izraele následující dopis:

Vážený pane ministře, dovoluji Vám, abychom vyjádřili naše hluboké obavy o osud tří unesených izraelských mladíků. Média nyní přinášejí stále nové informace o úsilí o jejich osvobození, a my doufáme, že se tak stane co nejdříve. Dovolujeme si Vás ubezpečit o naší solidaritě s nimi a s jejich rodinami. V České republice vzniklo sponzánně několik iniciativ, včetně podpisové petice, která Vám bude předána při Vaší nadcházející návštěvě v Praze. Společně s mnoha sympatizujícími občany naší země upřímně věříme, že tato nešťastná událost dobře dopadne.

Poté, co byla oznámena informace o tom, že studenti byli brutálně zavražděni, napsala FŽO jménem všech svých členů pozůstalým:

*Dovolte nám jménem české židovské komunity vyjádřit naši nejhlubší soustrast rodinám Naftaliho Frenkela, Gilada Šaara a Ejala Jifracha. Soucítíme s Vámi ve Vašem bolu, který je nesdělitelný, můžeme se jen pokusit mu porozumět. Rozhodně odsuzujeme teroristický čin, spáchaný na nevinných mladých lidech, a doufáme, že vrazi budou pohnáni k zodpovědnosti. Obáváme se, že takovýto odporný čin může vést ke spirále krveprolití, nicméně doufáme a vyzýváme k tomu, aby se to i vzhledem k uctění památky chlapců nestalo. Nechť je požeňhnána jejich památka. *fžo**

OBSAH

Den poté 3

Sidra na tento měsíc 4

Bohoslužby 5

Byl to maraton

rozhovor s Květou Svobodovou o projektu Revitalizace 6–7

Deset hvězd II.

výsledky čtyřleté práce FŽO 8–11

Cena za řemeslný konzum

ocenění M. Gibsona 12–13

K. Petrovskaja: Mé krásné Polsko 14–15, 18

Několik otázek pro D. Rubingera 16

Cena Černichovského

pro Ruth Bondyovou 17

Mise dobré vůle české parlamentní delegace do Izraele 19

Izrael: Hamás, únosy a rakety 20–21

Výběr z českého tisku 22

Kalendárium 23

Zemřel František Fröhlich 23

Hatikva, vyjádření k dění v Izraeli 26

Zprávy, informace 24–28

Do Jeruzaléma se sjeli zástupci většiny evropských židovských komunit na konferenci, kterou svolalo izraelské ministerstvo zahraničí z iniciativy Avigdora Liebermana. Jemu jsem předal dopis FŽO, který vyjadřoval hluboké obavy o osud tří unesených izraelských mladíků, ubezpečoval o naší solidaritě s nimi a s jejich rodinami, informoval o spontánních iniciativách, které vznikly na podporu obětí, a doufal v dobrý konec.

Tématem konference byla možnost užší spolupráce mezi Izraelem a Evropou. Jako by si izraelské státní instituce konečně uvědomily,

že vztah k diaspoře dlouhodobě podcenily a nyní se jim tento nezáměr vrací v podobě nevráživosti, vycházející právě z evropských zemí, a to především těch na Západě.

HAZBARA

Na programu skvěle zorganizované konference byly proto diskuse na různá témata, která by otevřela možnosti formální i neformální spolupráce, a to nejen na úrovni židovských komunit. Jak většina účastníků poukazovala, bude třeba především zlepšit image Izraele v očích Evropanů. Že to je v poměrech, které nyní panují na mediální scéně, téměř nemožné, bylo všem jasné. Je však třeba se o to pokusit, a to nejen oficiálními cestami. Mnozí zdůraznili, že i Izrael bude muset vynaložit na propagaci své země určité finanční prostředky. V hebrejštině se tomu říká „hazbara“.

Kde však takovéto prostředky vzít? Nejen evropské státy řeší ekonomické problémy, a přestože Izrael si v poslední době vede dobře – v loňském roce dosahoval HDP 38 000 USD na hlavu (což je nárůst o téměř 3 %), je při sestavování rozpočtu obtížné najít pro tento účel dostatek financí.

Tady by mohly hrát svou roli právě židovské komunity, zejména ty západoevropské. Již dlouho se hovoří o možnosti izraelského globálního satelitního vysílání. Možností je ale víc.

Stejně jako ministerstvo zahraničí si vážnost situace a potřebu úzké spolupráce s diasporou uvědomují

i ostatní izraelské instituce. O změně v přístupu ubezpečoval premiér Netanjahu, předseda Knesetu Juli Edelstein i mnozí další představitelé parlamentu a vlády.

STAROSTA VŠECH

Asi největší dojem udělal na účastníky primátor Jeruzaléma Nir Barkat. Sympatický padesátník je dnes známou politickou osobností. Má za sebou dráhu úspěšného podnikatele

demonstrací, ta nejprudší pod tramvajovým lanovým mostem při vjezdu do Jeruzaléma, kde se sešli převážně vrstevníci zabitých chlapců. Jeruzalémská policie shromážděné demonstranty kontrolovala a usměrňovala. Protiarabská nálada, která z davu čišela, později zřejmě vyústila do kruté odvety – vraždy mladého Palestince. Nutno dodat, že se od ní naprostá většina izraelských představitelů i veřejnosti s rozhořčením distancovala.

Tak se postupně rozbíhalo další kolo dlouhotrvajícího konfliktu. O třetí intifádě se mluvilo již dlouho, ale patrně až teď palestinské vedení usoudilo, že nastala ta správná doba. I když ani masivní ostřelování izraelského území raketami nelze považovat za celopalestinské povstání.

Je tragickou souhrou okolností, že jedním z prvních projevů propukajícího násilí ve východním Jeruzalémě bylo ničení tramvajové trati, na kterou byl primátor tak hrdý. Rozbité zastávky a poškozené koleje představují milionové škody a je otázkou, kdy bude provoz obnoven.

Ostřelování izraelského území z pásma Gazy se v následujících dnech vystupňovalo natolik, že Izrael musel vojensky zasáhnout. A opět zaznívá zcela nevyvážené zpravodajství, které má za následek vzednutí vlny emocí po celém světě a protiizraelská hysterie se opět stupňuje. Agresor je znovu vydáván za oběť.

* * *

FŽO odeslala dopis, ve kterém vyjádřila jménem české židovské komunity nejhlubší soustrast rodinám obětí, rozhodně odsoudila teroristický čin, který může vést ke spirále krveprolití, a zároveň vyslovila naději, že se tak i vzhledem k uctění památky chlapců nestane. Dopis byl předán, spolu se stovkami dalších z celého světa, rodinám pozůstalých. Připojili jsme se také k prohlášení Evropského židovského kongresu, který tvrdě odsoudil vraždu palestinského chlapce.

Naděje na přijatelné uspořádání vztahů mezi Palestinci a Izraelem jakoby se zase o něco vzdálila.

TOMÁŠ KRAUS

DEN POTÉ

O konferenci izraelského ministerstva zahraničí

a funkci starosty vykonává – podobně jako jeho velký vzor Michael Bloomberg, donedávna starosta New Yorku – bez nároku na plat. Barkat je starostou již šestým rokem a ledacos se mu podařilo prosadit. Zejména jeho zásluhou byla vybudována tramvajová trať, která spojuje východní Jeruzalém se západním, v arabských čtvrtích se staví školy a zdravotnická zařízení. Především se ale buduje infrastruktura, a to doslova všude. Ve složitém kopcovitém terénu se staví dálniční okruhy, tunely a spojky a také příjezd do města je velkoryse rozšiřován.

Barkat byl informován o nedávných úspěšných dnech Jeruzaléma v Praze a díky tomu jsme ledacos mohli probrat i neoficiálně. V arabské části Jeruzaléma, ve čtvrti Bejt Hanina, se mě zeptal: „... tak co, vidíš někde nějakou ochranku? Nevidíš. Tady ji už několik let nepotřebuju. Všichni vědí, že jsem taky jejich starosta, zrovna tak jako to vědí charedim...“

JENŽE DEN POTÉ...

Vraťme se však k ministru Liebermanovi. Poté, co zahájil oficiální část programu konference, odcestoval do Berlína, odkud měl pokračovat na dlouho připravovanou návštěvu Prahy. Jenže...

Den po zahájení konference byla nalezena těla tří židovských mladíků. Jak se ukázalo, byli zastřeleni ihned po únosu. Ministr Lieberman cestu do Prahy zrušil a vrátil se do Jeruzaléma.

Vedle rozhořčení, smutku a zoufalství vzniklo také několik spontánních

ŠOFTIM (5M 16,18–21,9)**Jak ověřit proroctví**

Když Mojžíš zmiňuje různé vůdčí role, které by měl národ ustanovit po jeho smrti, všímá si kromě kněží, soudců a krále také proroků. „Hospodin, tvůj Bůh z tvého nitra, z tvých bratří dá povstat prorokovi jako já, a toho poslouchejte!“ (5M 18,15)

Mojžíš nebude posledním prorokem, bude mít následovníky. Od dnů Samuela až do časů Druhého chrámu povstali v každém pokolení muži – a někdy ženy –, kteří (které) neohroženě hlásali Boží slova, nebáli se královské cenzury, kritizovali kněze, či dokonce zatracovali celou generaci za to, jak málo má víry a morální integrity.

Nabízí se však samozřejmě důležitá otázka – jak rozezná člověk skutečného proroka od falešného? Na rozdíl od králů či kněží proroci neodvozuji svou autoritu od formálního úřadu. Jejich autorita spočívá v jejich osobnosti, schopnosti dát svůj hlas Božímu slovu, v tom, jak přirozeně dovedou inspirovat druhé. Vzhledem k tomu, že prorok měl výsadu, že slyšel slova, která druzí neslyšeli, viděl vize, které druzí nespátřili, existovalo reálné nebezpečí falešných proroků – jako byl Baal v dobách krále Achaba. Charismatická autorita samou svou podstatou destabilizuje společnost. Jak se dalo zabránit tomu, aby nějaká podvodná či snad upřímně zapálená, ale pomýlená osoba vykonávala znamení a zázraky, které by lidi zmátly a navedly špatným směrem?

Tato otázka má několik dimenzí. Jednou se zabývá naše sidra, a sice prorockou schopností předvídat budoucnost. Mojžíš ji definuje takto: „A řekneš-li ve svém srdci, jak poznám slovo, které mu Hospodin nepověděl? Slovo, které bude ten prorok povídat jménem Hospodinovým, ale ta věc se nestane a nepřijde, takové slovo Hospodin nevyslovil, ten prorok je povídal svévolně, tak z něho neměj strach.“ (5M 18,21–22)

Zní to logicky: jestliže se stane to, co prorok předvídá, jedná se o skutečného proroka; pokud se to nestane, opravdový prorok to není. Jenže tak jednoduché to není.

Klasickým příkladem je příběh o Jonášovi. Hospodin nařídí Jonášovi, aby

**SIDRA
PRO TENTO
MĚSÍC**

Marc Chagall: *Jeremiáš*.

varoval lid Ninive, že jej kvůli jeho zlotřilosti zničí. Jonáš se pokusí před tímto úkolem utéct, ale jak všichni víme, na loď, na které se plaví, sešle Hospodin bouři, námořníci hodí Jonáše do vody a spolkně ho velká ryba. Nakonec prorok doputuje do Ninive a vysloví Boží varování: „Ještě čtyřicet dní a Ninive bude vyvráceno.“ (Jon 3,4) Poté se Ninivští káli a město bylo ušetřeno. Všichni byli spokojeni – až na Jonáše: „To Jonáše velice rozzlobilo. Vzplanul hněvem. Modlil se k Hospodinu a řekl: Ach, Hospodine, což jsem to neřikal, když jsem byl ještě ve své zemi? Proto jsem dal přednost útěku do Tašríše! Věděl jsem, že jsi Bůh milostivý a plný slitování, dlouho čekající a hojný v milosrdenství, který nerad činí zlé. Proto nyní, Hospodine, vezmi prosím můj život. Lépe kdybych umřel, než žil.“ (Jon 4,1–3)

Jonášovu náрку lze rozumět dvěma způsoby. Za prvé – rozčílilo ho, že

Hospodin lidu v Ninive odpustil. Ninivští byli koneckonců zkažení. Trest si zasloužili. Proč je tedy kvůli pouhému pokání minul? Za druhé: Hospodin z Jonáše udělal lháře. Nařídil mu, aby Ninivským řekl, že za čtyřicet dní bude jejich město zničeno, a to se nestalo. Kvůli Božímu milosrdenství bylo jeho proroctví lživé.

Jonáš se ale mýlí. Hospodin klade řečnickou otázku, jíž tato kniha končí: „Mně by nemělo být líto Ninive, toho velikého města...?“ Neměl bych být milosrdný? Neměl bych odpouštět?

Jakáže kritéria Mojžíš stanovuje? „Slovo, které bude ten prorok povídat jménem Hospodinovým, ale ta věc se nestane a nepřijde, takové slovo Hospodin nevyslovil, ten prorok je povídal svévolně...“ Jonáš prohlásil, že město bude za čtyřicet dní zničeno. Nestalo se tak, nicméně Jonášův výrok byl pravdivý, skutečně řekl to, co mu pravil Hospodin. Tak co s tím?

Na naši otázku odpovídá Kniha Jeremiáš. Jeremiáš prorokoval národní zkázu. Národ upustil od náboženského poslání a za to ho stihne porážka a vyhnanství. Lidé takové proroctví těžko snášeli, bylo složité a demoralizující. Objevil se falešný prorok Chananjáš, syn Azurův, a ten tvrdil pravý opak: Izraelský nepřítel Babylon bude brzy poražen. Za dva roky krize přejde. Jeremiáš věděl, že to není pravda, že Chananjáš povídal jen to, co lidé chtějí slyšet, nikoli to, co by slyšet měli. Shromáždil je a přede všemi pravil k Chananjášovi: „Amen, řekl prorok Jeremiáš. Kéž to Hospodin učiní. Kéž Hospodin splní slova, která jsi prorokoval, a navrátí vzácné předměty Hospodinova domu i všechny vyhnance z Babylonu zpět na toto místo. Teď ale poslyš, co mám říci tobě i všemu lidu: Proroci, kteří bývali odedávna přede mnou i před tebou, prorokovali mnoha zemím i velikým královstvím válku, neštěstí a mor. Prorok, který prorokuje mír, ale bude uznán za proroka, kterého opravdu poslal Hospodin, jen když se jeho slova naplní.“ (Jerem 28,6–9)

Jeremiáš činí zásadní rozdíl mezi dobrými a špatnými zprávami. Prorokovat zkázu je snadné – když se proroctví vyplní, mluvil jsi pravdu. A pokud ne, lze vždycky říci – Hospodin

se smiloval, odpustil. Nelze dokázat nesprávnost záporného proroctví – ale pozitivního ano. Nelze prohlásit: Hospodin změnil názor, protože Hospodin své sliby, které se týkají dobra, míru a návratu, plní.

Proroctví lze ověřit jen tehdy, předvídá-li něco kladného. Proto se Jonáš mýlil, když se domníval, že selhal, jakmile se jeho negativní proroctví – zničení Ninive – neuskutečnilo.

Z řečeného vyplývají velmi důležité závěry. Za prvé: Prorok není věštec, proroctví není předpověď. Judaismus věří ve svobodnou vůli, a proto lidskou budoucnost nelze nikdy přesně předvídat. Lidé se dokážou měnit. Hospodin odpouští. Jak pronášíme v modlitbách o Vysokých svátcích: „Modlitba, pokání a dobročinnost odvracejí špatný rozsudek.“ Neexistuje rozsudek, který by nemohl být zvrácen. Prorok nepředpovídá. On varuje. Prorok nemluví, aby předvídal budoucí katastrofy, ale proto, aby je odvrátil. Jestliže se vyplní předpověď, je to úspěch. Jestliže se vyplní proroctví, je to porážka.

Za druhé: Skutečným testem proroctví nejsou špatné zprávy, ale ty dobré. Neštěstí, katastrofy, zkáza – to nic nedokazuje. Takové události může předvídat každý, aniž by přitom riskoval reputaci či autoritu. Proroctví pro-

Marc Chagall: Boží vmuknutí.

věří jen uskutečnění dobrých vizí. Izraelští proroci byli realisté, nikoli optimisté. Varovali před budoucími nebezpečími, ale současně zprostředkovávali naději. Viděli dál než jen katastrofy, viděli i útěchu.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila Alice Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – srpen 2014

Staronová synagoga

1. 8.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
2. 8.	sobota	ŠABAT CHAZON DEVARIM 5M 1,1–3,22 hf: Iz 1,1–27 mincha – perek 3 konec šabatu	20.10 hodin 21.42 hodin
4. 8.	pondělí	předvečer půstu Tiša beav	20.39 hodin
5. 8.	úterý	půst TIŠA BEAV konec půstu	21.36 hodin
8. 8.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
9. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 41–26 mincha – perek 4 konec šabatu	20.00 hodin 21.29 hodin
11. 8.	pondělí	TU BEAV	
15. 8.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
16. 8.	sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 mincha – perek 5 konec šabatu	19.40 hodin 21.14 hodin
22. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.47 hodin
23. 8.	sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf: 1Kr Iz 54,11–55,5 mincha – perek 6 konec šabatu	19.30 hodin 20.59 hodin
26. 8.	úterý	1. den Roš chodeš elul	
27. 8.	středa	2. den Roš chodeš elul	
29. 8.	pátek	večerní bohoslužba	19.33 hodin
30. 8.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 mincha – perek 1 konec šabatu	19.10 hodin 20.43 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

Večerní bohoslužby se konají v pátek 1.8. a 15.8. v 19 hodin.

Večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se zde nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

Ivrit – hodiny hebrejštiny pro pokročilé každé úterý od 18.30 hodin,
kurz pro mírně pokročilé ve čtvrtek od 18, pro začátečníky od 19.30 hodin

BYL TO MARATON

Rozhovor s manažerkou revitalizace Květou Svobodovou

KVĚTA SVOBODOVÁ (nar. v roce 1955 v Praze) pracovala po ukončení střední školy v Divadelní a literární agentuře Dilia, poté v nakladatelství Avicenum a v nakladatelství Odeon. Krátce působila v nově vznikajícím Centru Franze Kafky. Od roku 1992 pracuje v sekretariátu Federace židovských obcí, kde se podílí na vzniku a realizaci různých projektů, počínaje odškodněním Claims Conference, restitucemi, obnovou památek. Zájem o záchranu památek ji přivedl před deseti lety ke studiu památkové péče při Národním památkovém ústavu. Své organizační i odborné znalosti uplatnila také při realizaci projektu Revitalizace židovských památek. U příležitosti jeho dokončení jsme ji požádali o rozhovor.

Federace dosud nikdy tak náročnou akci jako Revitalizaci židovských památek v ČR za téměř 300 milionů Kč nerealizovala. Váhala se s žádostí o evropský grant?

Byla to mimořádná příležitost. Takové prostředky nemohla federace odjinud nikdy nezískat. Ne, nijak se neváhalo.

Jak se objekty vybíraly?

Prvním a hlavním kritériem bylo, aby se jednalo o památkově chráněný objekt. Vyzvali jsme jednotlivé židovské obce, aby se přihlásily s návrhy – každá obec pochopitelně stála o to, aby byl vybrán právě ten její. Takže nastal „boj“. Muse-la se zvážit památková hodnota daného objektu a také to, zda by se jeho oprava vešla do peněz, které byly předběžně k dispozici.

Ukázalo se v průběhu prací, že některé stavby vyžadují náročnější opravy, než se plánovalo?

Ano, například v Mikulově. Zjistilo se, že na Horní synagoze jsou zpuchřelé a dřevomorkou napadené krovy, takže se musely vyměnit. Tím náklady značně stouply. Totéž se stalo v Jičíně, kde se v budově židovské školy na poslední chvíli objevila spodní vlhkost. Měnily se podlahy a posílila se izolace. Tam nastal opravdu boj o čas. (Velké problémy s vlhkostí byly ostatně i v Březnici a v Úštěku.) V Plzni se zase objevily problémy se subdodavatelskou firmou, kterou bylo nakonec nutno vyměnit.

Kdo provádění stavebních prací hlídá?

Za Federaci hlavně koordinátor Jan Kindermann. Technický dozor dělal Ing. arch. Zdeněk Skála, památkářský dohled Arno Pařík z Židovského muzea. Od roku 2011 objížděli stavby pravidelně dva až tři dny v týdnu, obvykle dvě najednou, takže každou navštívili dvakrát do měsíce. Záleželo ale na konkrétních okolnostech a potřebách. Na pana Paříka už dělníci vyloženě čekali, aby

Foto Jiří Daniček.

jim například řekl, jak mají udělat schod, jestli zaoblený, nebo s barokními ústupky, s „nosem“, nebo bez, a s jakou profilací. Mnoho detailů se muselo upřesňovat přímo na stavbě. Pokud vím, bylo pro všechny dobré, že se mohli o problémech poradit navzájem a mluvit také s památkáři, každý je odborníkem jen na určitou oblast.

Synagogy i rabínské domy mají větší skvěle restaurovanou dobovou výmalbu. Jak dalece respektuje dnešní podoba tu původní?

Většinou se staré vrstvy našly, a často hned několik. Pak bylo třeba společně s památkáři rozhodnout, ke které vrstvě se vrátit a provést její obnovu nebo částečnou rekonstrukci. Tam, kde se žádná výmalba nenašla, se vycházelo z docho-

vaného složení a barevnosti vápenných nátěrů. Dlužno říct, že na tom, jak jsou synagogy nádherně barevné, má velkou zásluhu restaurátor Tomáš Rafl, který se svými kolegy bravurně ovládá různé staré techniky i styly malby včetně v minulosti užívaných barevných odstínů. Na základě svých zkušeností odhadl, jak daleko může jít, nebál se těch barev.

Jak se vymýšlely samotné expozice?

Hledali jsme témata, která by alespoň trochu odpovídala danému místu, a současně aby celek vytvořil mozaiku židovské kultury z nejrůznějších pohledů – náboženského, historického, architektonického, literárního, hospodářského... Byly to vlastně návrhy a nikdo netušil, že se ta témata se v podstatě už nebudou moci pozměňovat, že to musí zůstat tak, jak se to napsalo v první fázi a poslalo v žádosti o grant na ministerstvo. To samé ostatně platí i pro rozpočet. Ale nakonec se to, myslím, povedlo.

Na informačních panelech jste uvedena (spolu s Ludkem Novotným) jako člověk odpovědný za produkci a administraci expozic. V čem ta práce spočívala?

V první fázi jsem byla kontaktní osobou pro všechny autory scénářů. Pan Novotný scénáře zastřešoval, já jsem byla ten, kdo byl s autory v kontaktu a komunikoval s nimi. Muselo se stanovit, co je nutné udělat, a hlídat termíny. Někdy jsem je kvůli dodávání libret doslova dusila... Také jsem zajišťovala zápůjčky exponátů, nákupy filmů, fotografického materiálu i výrobu faksimilií podle představ a požadavků autorů expozic.

Texty se nakonec musely podřídit výstavním panelům, nepůsobilo to problémy?

Působilo. Zpočátku jsme po libretistech chtěli, aby své téma zpracovali co nejdůkladněji. Tehdy jsme ještě neměli projekty expozic ani grafiku, nevěděli jsme, kolik se toho na panely vejde, vlastně ani kolik těch panelů vůbec bude. Čekalo se na výsledek výběrových řízení, na upřesnění projektů a nakonec na firmu, která výrobu panelů zajistí, dodá osvětlení a zpracuje grafiku. Podmínka ministerstva zněla, že to musí být jedna firma pro všechny objekty, což bylo také náročné. Výběrové řízení se z různých důvodů posouvalo; trvalo skoro rok, než bylo dovezeno do konce. A tak na samotné zapra-

vání textů a obrazů pro panely a do prostoru zbyly jen tři měsíce. To je málo na jednu expozici, natož na deset! Obdivovala jsem grafika Ondřeje Zámešného, který navrhoval výtvarné řešení výstavních panelů, uspořádání materiálů, tedy textů, obrázků a fotografií, barev atd. Pracoval doslova ve dne v noci. Večer jsem mu napsala, co je třeba, a ráno už od něj bylo v poště několik e-mailů s řešením.

Jak instalace expozic probíhala?

Když se konečně vysoutěžila zakázka na dodání expozic, bylo třeba revidovat texty a znovu projít architektonické návrhy. Někde se muselo škrtat nebo dokonce měnit. Paralelně se začalo pracovat na výrobě panelů, na zadání dalšího vybavení a na grafické podobě. Grafik se scenáristou uzpůsobovali texty panelům na míru. I to byl celkem náročný proces.

Jak se získával nábytek, zařízení, dekorativní předměty, všechno, co expozice dotváří?

Koncepce byla taková, že prostory se mají nějak zabydlet, zútulnit, šlo hlavně o pět rabínských domů. Byl to nervák, protože jsem do poslední chvíle nevěděla, jak bude expozice vypadat. Začala jsem hledat nábytek, aby se do interiérů hodil a dobově odpovídal. Po bazarech, na internetu, na Aukru. Byla jsem tím úplně posedlá, pořád jsem přemýšlela, co se kam a jak k sobě hodí. Když se našly Biebermeierovské židle, musela jsem začít pátrat po Biebermeierovském stolu. Jezdila jsem, kupovala, převážela v autě, čistila nábytek, někdy ho i louhovala, leštila. Občas musel pomoci truhlář, ale menší opravy jsem dělala sama.

Jak se povedlo pořídit ta krásná kachlová kamna?

Jestli mluvíte o kamnech v Jičíně, ta byla součástí dodávky stavby. Nejsou starožitná, jsou nově vyrobená z kachlů, které věrně odpovídají starým. Ale zajímavé to bylo v Boskovicích: tam se rekonstruoval obecní dům, v němž byl byt rabína a židovská škola. Je v něm i kuchyně a podle dochovaného projektu tam byla kamna a pec na chleba. Po různých peripetiích se mi podařilo sehnat šikovného místního kamnáře, který dokázal postavit pec na macesy a sehnal a krásně opravil starý kachlový sporák. Jiný starý sporáček se mi povedlo koupit v bazaru. Stojí v kuchyni v Brandýse a jsem na něj pyšná.

Lze expozice ještě nějak měnit a doplňovat poté, co byla stavební etapa revitalizace uzavřena?

Zatím můžeme opravit pouze skutečné chyby. Pokud by se našly další prostředky (třeba ze strany soukromých dárců), dalo by se ovšem ještě ledacos doplnit a dotáhnout.

Co se bude v obnovených památkách odehrávat?

Podle podmínek grantu běží pětiletá lhůta, kdy je jediným měřítkem úspěchu návštěvnost. Musíme zajistit, aby místa byla přístupná veřejnosti, aby tam pracovali pokud možno schopní průvodci. Nemůžeme tam ale vykonávat žádnou „komerční“ činnost – to vylučují podmínky grantu. Takže nelze zřídít něco jako „museum shop“, i když návštěvníci památek všude na světě jsou na to zvyklí. V Jičíně, kde je expozice „Židovští spisovatelé a literáti v českých zemích“, by bylo vhodné nabízet knihy autorů, o kterých je v expozici řeč, ale podmínky to neumožňují. To je také důvod, proč zatím není v jičínské židovské škole ani otevřena kavárna, i když tam má veškeré potřebné zázemí.

Plánujeme, že v opravených budovách budou probíhat různé kulturní akce – výstavy, koncerty, přednášky. Jde o dvě hlavní věci – zajistit dobré průvodce, prodej vstupenek atd. a připravit zajímavé a přitažlivé kulturní programy.

Musíte tedy všude najít někoho, kdo je bude organizovat.

Ano. Většinou se nám povedlo navázat kontakt s místními spolky a sdruženími, jinde někoho takového dosud hledáme. Federace by měla s pořadatelem jejich programové záměry konzultovat a koordinovat je.

Z čeho se platí provoz budov?

Tam, kde je partner, se náklady dělí. Třeba v Březnici, kde je naším partnerem Národní památkový ústav, zaměstnává správa tamějšího renesančního zámku pro provoz synagogy svého člověka a platí ho. Majitel objektu, tedy Židovská obec v Praze, hradí provoz, zejména energie. V Krnově naopak hradí občanské sdružení energie a průvodce zaměstnává Federace.

Který objekt se nejvíce líbí vám?

To je těžké říct, nejspíš asi Brandýs. Není honosný, ale je tam krásná syna-

goga, skromný rabínský dům, je to milé místo. Ohromně mě překvapil Mikulov – znala jsem tamní synagogu jako staveniště, a pak jsem vstoupila do nádherného bílého prostoru s obnoveným rudo-zlatým aronem ha-kodeš, něco neuvěřitelného!

Měla o dokončení projektu revitalizace zájem česká média?

To bylo trochu zklamání. Zajímala se výhradně regionální média a ČT24. Ačkoli jsme včas dali zprávy do ČTK, v celostátních listech se neobjevilo nic. O tom, že se uskutečnil za přispění EU úžasný projekt, se mnoho nenapsalo. Je to škoda.

Slavnostním otevřením synagog a expozic všechno skončilo?

Ve fondech Integrovaných operačních programů zbývají ještě nějaké peníze, takže se Federace o další grant uchází: v žádosti je uvedeno celkem šest památkových objektů. Podmínky jsou podobné, ale termín se dramaticky liší – opravy a expozice musí být tentokrát hotové do konce roku 2015.

Co vám osobně více než čtyřletá práce na projektu dala?

Dokázali jsme, že umíme pracovat i v tak velkém rozsahu a v tak hektických podmínkách. Vezměte si, že jen objet těch deset míst je náročné... Nikdy bych dříve nevěřila, že dokážu dlouhodobě komunikovat s deseti lidmi najednou, i když jednoduché to vždycky nebylo. Každý je jiný, každý vidí svou pravdu, chápe věci jinak, takže domluvit se a udržet tým byla někdy náročná diplomatická práce. Ale setkala jsem se při tom se spoustou zajímavých lidí, hodně se toho dozvěděla. Na druhou stranu – za ty tři roky jsem neměla skoro žádný volný čas, v poslední době už ani víkendy, nemohla jsem si přečíst knížku, sejít se s přáteli. Byl to opravdu maraton.

A chtěla byste v téhle práci pokračovat?

Potřebuji si trochu oddechnout, nevím, jsem hrozně unavená. Ale na druhé straně: máme už nějaké zkušenosti, k dispozici je tým dobře spolupracujících lidí, a tak by díky tomu bylo všechno asi o něco jednodušší...

ALICE MARXOVÁ

DESET HVĚZD II

Výsledky projektu Revitalizace židovských památek 2010–2014

V červenci jsme představili první část synagogy a rabínských domů, *obnověných a restaurovaných v rámci projektu 10 Hvězd – Revitalizace židovských památek: Brandýs, Boskovice, Břežnice a Jičín. V tomto čísle čtenáře seznámíme se zbývajících šesti. V srpnu, a ostatně i po celý podzim, je můžete navštívit a na vlastní oči se přesvědčit, jaké bohatství se podařilo zpřístupnit všem, kdo mají pro odkaz židovské pospolitosti v českých zemích srdce a porozumění. Tak tedy podruhé: Derech tov – šťastnou cestu.*

KRNOV

Krnovská synagoga se – na rozdíl od naprosté většiny židovských modliteben v Sudetech, vypálených za pogromu tzv. křišťálové noci z 8. na 9. listopadu 1938 – dochovala v relativně dobrém stavu. Byla vybudována v roce 1871 místním

Krnovská synagoga – restaurovaný interiér.

stavitelem Janem Latzelem pro nově vzniklou krnovskou židovskou obec. Její rozměrná budova v novorománském stylu se dvěma věžemi v průčelí, malovaným kazetovým stropem, arkádovou galerií pro ženy a bohatou vnitřní ornamentální výzdobou svědčí o tom, jak hospodářsky významná byla zdejší ži-

dovská pospolitost. Po válce v ní dlouhá léta (až do roku 1997) sídlil okresní ar-

Krnovská synagoga z roku 1871.

chiv. Stát ji navrátil ŽO v Olomouci v roce 1994. Povodeň, která roku 1997 zaplavila celé město, vážně poškodila i krnovskou synagogu. Tu potom olomoucká obec převedla na FŽO, která se jí, ve spolupráci s občanským sdružením *Krnovská synagoga* a městem Krnov, už po léta snaží postupně uvést do přijatelného stavu. Teprve zařazení této unikátní židovské památky do projektu revitalizace však poskytlo dostatečné prostředky na celkovou rekonstrukci a obnovu interiéru.

Tématem stálé expozice, která je v synagoze instalována, jsou *Židovští průmyslníci, podnikatelé a vynálezci*. Jejím cílem je – za použití

multimediálních prostředků – seznámit návštěvníky s podílem členů židovských komunit na území Čech, Moravy a Slezska na rozvoji průmyslu, obchodu a vědy. Výstava tak chce upozornit na skutečnost, že mnozí z nich patřili mezi zakladatele moderního průmyslu a celé řady podnikatelských odvětví v mnoha našich krajích a obcích. Připomíná také, že tu žilo mnoho vědců židovského původu, kteří svou činností a vynálezy výrazně přispěli k rozvoji vědy a techniky.

Autorem expozice je Mgr. Jan Dvořák, jako poradci s ním spolupracovali prof. PhDr. Mečislav Borák a PhDr. Arno Pařík.

Celkové náklady, vynaložené v rámci projektu, činí 31 621 000 Kč. Partnerem FŽO je občanské sdružení *Krnovská synagoga*. Synagoga a expozice *Židovští průmyslníci, podnikatelé a vynálezci* jsou veřejnosti přístupné od dubna do konce října po, pá, ne: 10–12.00, 13–16.00, so: 13–16.00, vstupné 50 Kč, snížené 20 Kč, rodinné 120 Kč

Adresa: Soukenická 83/28,
GPS 50°5'23.178"N, 17°42'26.931"E

MIKULOV

Mikulovský zámek, zdaleka viditelná dominanta města, patřil Dietrichsteinům. Kdysi byl zámecký vrch hranicí mezi křesťanským a židovským Mikulovem – směrem na západ se rozkládala židovská čtvrť či spíše židovské město. Až do poloviny 19. století byla zdejší obec v českých zemích druhá nejpočetnější (hned po Praze) a po tři století byla také sídlem moravských zemských rabínů. Poté, co bylo zdejší ghetto v 60. a 70. letech 20. století včetně synagog (v 19. století jich fungovalo 12) surově a nesmyslně zbořeno, dokládá mikulovskou židovskou minulost především rozsáhlý a mimořádně cenný židovský hřbitov a několik budov, které ničení přežily. Mezi nimi

Mikulovská Horní synagoga se zámekem v pozadí.

je naštěstí i Horní synagoga (nazývaná také Altschul, Stará nebo Velká synagoga), nejcennější z nich. Byla postavena v polovině 16. století a později barokně přestavěna. Jak konstatují všechny prameny, čtyřsloupová synagoga tzv. polského (Ivovského) typu je dnes již jedinou stavbou svého druhu u nás.

Na přelomu 70. a 80. let prošla synagoga rekonstrukcí, která nebyla šťastná a odstranila původní vzhled synagogy. Zničen byl například cenný barokní svatostánek, odstraněny hebrejské nápisy na klenbách či změněna podoba oken a dveří. Současná obnova synagogy je snahou o rehabilitaci této ojedinělé památky nejen z architektonického, ale také náboženského

hlediska. Co nejdůležitěji byla obnovena budova včetně barokních krovů i celý interiér a nástěnné malby.

Stálá expozice na téma *Rabi Löw a židovská vzdělanost na Moravě* přiblíží návštěvníkům osobnost proslulého Jehudy Leva ben Becalela, rabi Löwa, který ve městě ve funkci zemského rabína v letech 1553–1573 působil, rebeho Šmuela Šmelkeho ha-Levi Horovice, velké postavy chasidismu a mikulovského zemského rabína v letech 1773–1778, a mnoha dalších židovských náboženských i světských autorit, které v Mikulově nebo v dalších židovských

Aron ha-kodeš, skvělá práce řezbářů a restaurátorů.

obcích na Moravě žily a působily. Autorem expozice je Ing. Jaroslav Klenovský (ve spolupráci s Danielem Polakovičem), na návštěvníckém provozu se podílí Mikulovské regionální muzeum.

Celkové náklady, vynaložené v rámci projektu, činí 35 444 000 Kč.

Synagoga a expozice *Rabi Löw a židovská vzdělanost na Moravě* jsou veřejnosti přístupné: v dubnu a v říjnu 9.00–16.00, v květnu, červnu a září 9.00–17.00, v červenci a srpnu 9.00–18.00. Otevřeno je denně mimo pondělí, polední přestávka 12.00–13.00.

Obnovené hebrejské nápisy v klenbě synagogy.

Vstupné 50 Kč, snížené 25 Kč.

Adresa: Husova 1523,

GPS 48°48'27.759"N, 16°38'9.821"E

NOVÁ CEREKEV

I když jsou doklady o pobytu Židů v Cerekvi už z roku 1570, doklady o existenci židovské obce máme k dispozici až z počátku 18. století. Hlavní rozkvět zdejší obec zažila ve století devatenáctém. V jeho polovině, kdy byli v rakouském mocnářství Židé de facto zrovnoprávněni s ostatními obyvateli, jich v Nové Cerekvi žilo asi 160 (asi 13 procent obyvatel městečka). Tehdy si také postavili na místě staré dřevěné modlitebny novou synagogu, která se dochovala až do našich dnů. Nelze ji přehlédnout a vedle farního kostela je nejvýraznější budovou v obci.

Synagoga v Cerekvi se dochovala více méně v podobě, kterou jí před sto padesáti sedmi lety její stavitelé dali. Výrazná novorománská budova s orientálními prvky, se širokými rizalitovými věžicemi, hodinami v západním průčelí a pětibokou východní apsidou byla postavena v letech 1854–55 místním architektem a stavitelem Šimonem Walserelem ze sousedního Čížkova. Stavba neobvyklé a originální podoby je jednou z nejstarších ukávek historismu 19. století v synagogální architektuře. Rozlehlý interiér, obklopený ze tří stran zděnými ženskými galeriemi na masivních pilířích, je díky velkým a četným oknům nezvykle světlý. Z vnitřního zařízení se zachoval vysoký dřevěný aron ha-kodeš s hebrejským nápisem a kamennými deskami Desatera.

Na dohled od synagogy se rozkládají oba místní židovské hřbitovy, starý s náhrobky ze 17. století a s ním v roce 1866 propojený nový hřbitov se zajímavou novogotickou obřadní síní.

Tématem stálé expozice je *Architektura synagog v českých zemích*. Synagogy jsou architektonicky nejvýznamnějšími stavbami židovských sídlišť, z nichž některé i přes nepříznivé podmínky (pogromy, církevní zákazy, vypovězení, šoa) zůstaly zachovány dodnes a jsou významným hmotným svědectvím o kultuře a životě židovských komunit od středověku až do 20. století.

Tyto stavby jsou dnes nejen dokladem bohaté kultury a historie Židů na našem území, ale také památníky tisíců zavražděných židovských obyvatel českých zemí. Mimoto jsou synagogy často také hodnotnými doklady architektu-

Průčelí synagogy v Cerekvi s hlavním vchodem.

ry Čech a Moravy, které si zaslouží důslednou památkovou ochranu a odpovídající veřejné kulturní využití. Expozice zahrnuje ucelený přehled všech významných staveb tohoto druhu v České republice od 13. do počátku 20. století. Jejím autorem je PhDr.

Arno Pařík, odborný pracovník Židovského muzea v Praze. Část expozice je věnována i historii místní židovské obce a jejímu nejvýznamnějšímu rodákovi, malíři Alfrédu Justitzovi.

Celkové náklady, vynaložené v rámci projektu, činí 23 515 000 Kč.

Synagoga a expozice *Architektura synagog v českých zemích* jsou veřejnosti přístupné od června

do konce září 9.00–17.00, polední přestávka 12.00–13.00. Otevřeno je denně mimo pondělí, od října do května přístup po domluvě na úřadě městyse Nová Cerekev. Vstupné 40 Kč, snížené 20 Kč,

Adresa: Nová Cerekev č. 42,

GPS 49°25'7.088"N, 15°7'8.262"E

„Kubistické“ prvky, použité v interiéru.

PLZEŇ

Během 19. století, kdy se Židé po vyhnání v roce 1504 směli v Plzni zase usazovat, vznikly v Plzni postupně tři synagogy: Stará synagoga, druhá, tzv. Pomocná, ze které je dnes zachováno pouze obvodové zdivo, a posléze Velká, nacházející se v dnešních sadech Pětatřicátníků.

V rámci projektu revitalizace byla uskutečněna celková rekonstrukce a restaurování Staré synagogy, která byla postavena v letech 1857–1859 podle návrhu architekta M. Stelzera stavitelem W. Wiesnerem v novorománském slohu ve dvoře domu č. p. 80/5 na tehdejším Štěpánském náměstí (dnes Smetanovy sady). Jedná se o obdélnou stavbu o rozměrech 20 x 14 m a výšce 12 m s dvoupatrovou dřevěnou galerií, dřevěným kazetovým stropem, cihlovou dlažbou a bimou před aronem ha-kodeš. Vstup na galerie zajišťují dvě točitá kamenná schodiště po stranách hlavního vstupu na západní straně a později přistavěné boční vnější schodiště na severní straně. Díky systematické práci restaurátorů a obnovení dekorativní výmalby celého prostoru mohou dnes návštěvníci obdivovat mimořádně krásný interiér, ukrytý po desítky let pod nánosy špíny a prachu v zdánlivě nezajímavé budově.

Vnitřní prostor Staré synagogy je rozdělen na tři samostatné celky tak, aby se ná-

Stará synagoga, pohled na aron ha-kodeš.

vštěvníci mohli seznámit jak s tradicemi a zvyky judaismu (II. galerie), tak s historií Židů v Plzeňském kraji (I. galerie). Přízemí

je vyhrazeno pro krátkodobé výstavy, koncerty a kulturní pořady a současně slouží i náboženským potřebám plzeňské obce. Autory expozice věnované tradicím a zvykům jsou PhDr. Eva Kosáková a PhDr. Ale-

Samesův domek a Stará synagoga v Plzni.

xander Putík, regionální expozici připravil PhDr. Ing. Václav Fred Chvátal.

Celkové náklady v rámci projektu dosáhly 31 939 000 Kč.

Synagoga a rabínský dům v Polné. Pohled z Malého náměstí.

Stará synagoga v Plzni a expozice *Židovské tradice a zvyky* jsou veřejnosti přístupné od dubna do konce října 10.00–18.00 denně mimo soboty. Vstupné dospělí 45 Kč, snížené studenti, senioři 40 Kč, děti 6–15 let 30 Kč.

Adresa: Smetanovy sady 5767,
GPS 49°44'40.728"N, 13°22'28.299"E

POLNÁ

Roku 1681 vykázal kníže Dietrichstein, jehož rodu patřilo město po roce 1620 takřka tři sta let, místním Židům nové sídliště na východním okraji města. Tam byla také v roce 1683 postavena klenutá synagoga, přestavěná roku 1863 v novogotickém slohu. Po roce 1994, kdy byla vrácena Federaci ŽO v ČR, prošla synagoga celkovou obnovou a v září 1999 byla zpřístupněna veřejnosti.

Dodatečně se podařilo, zejména díky úzké a dlouhodobé spolupráci s městem Polná při záchraně a obnově židovských památek, získat do vlastnictví FŽO i rabínský dům. Ten byl postaven v roce 1713 a později několikrát stavebně upraven. Jeho současná náročná obnova v rámci revitalizace zahrnuje vlastní budovu, rituální lázeň v suterénu, černou kuchyni v přízemí i zimní modlitebnu s cennými výmalbami v patře.

Polná je mezinárodně proslulá tzv. Hilsnerovou aférou. Vražda devatenáctileté Anežky Hřůzové v březnu 1899 odstartovala asi největší antisemitskou kampaň v českých zemích před příchodem nacistů. Ta poznamenala na přelomu 19. a 20. století nejen českou, ale i celou rakousko-uherskou společnost. Z vraždy byl neprávem obviněn polenský židovský mladík Leopold Hilsner a ve dvou procesech odsouzen k trestu smrti. Císař František Josef I. cestou milosti trest smrti změnil na doživotí. V aféře se významně angažoval

Černá kuchyně v rabínském domě.

K hlavní expozici, která je instalována v rabínském domě s názvem *Jevišť antisemitismu. Případ Leopolda Hilsnera*, její autor, pracovník Židovského muzea v Praze PhDr. Michal Frankl, uvádí:

„Cílem výstavy je na příkladu Hilsnerovy aféry poukázat na roli předsudků v české společnosti a ozřejmit, jakým způsobem vznikají, jak mohou být integrovány do kulturních a politických diskurzů, jak mohou ovlivňovat náš pohled na svět a například – jako v případě Leopolda Hilsnera – nalézáni a výkon spravedlnosti.“

Hlavní expozice v patře rabínského domu je doplněna stálou expozicí v přízemí, věnovanou dějinám židovské obce v Polné, stavební historii synagogy, rabínského domu a celého polenského ghetta, jeho institucím, historickému vývoji a význačným rodákům. Autorem je PhDr. Arno Pařík.

Celkové náklady, vynaložené v rámci projektu, činí 26 014 000 Kč.

Synagoga, rabínský dům a obě expozice jsou veřejnosti přístupné od května do

Polná, klenutý průchod rabínským domem.

konce října 9.00–17.00 denně mimo pondělí, polední přestávka 12.00–13.00. Vstupné 50 Kč, snížené 40 Kč, rodinné 120 Kč

Adresa: Karlovo nám. 541,

GPS 49°44'40.728"N, 13°22'28.299"E

ÚŠTĚK

Četné zprávy o Židech usedlých v Úštěku jsou dochovány v gruntovních knihách až z 16. století. Tehdy na Českém předměstí na západním konci města vznikla malá židovská enkláva o jedné uličce a osmi domech. Počet domů a povolných rodin byl pevně stanoven a zůstal beze změn až do poloviny 19. století. Do třicetileté války zdejší Židé žádnou synagogu neměli, bohoslužby se konaly v některém z židovských domů. Při velkém požáru města v roce 1773 vyhořela také dřevěná synagoga neznámého stáří. Po požáru byla vystavěna na konci ži-

dovské uličky dřevěná škola a teprve roku 1794 si obec postavila neobvyklou novou synagogu jako věžovou klasicistní stavbu z pískovcových kvádrů. Její

Ústěka – synagoga s obnoveným rabínským domem.

zvláštností je učebna židovské školy a příbytek kantora, umístěné v suterénu budovy. Při obnově synagogy v roce 1851 byla na severní straně přistavěna novorenesanční předšíň, synagoga byla zvýšena a hlavní sál opatřen novou galerií pro ženy a výmalbou s islámskými motivy.

Po válce uzavřená synagoga rychle chátrala, propadla se střecha a budova byla určena k demolicí. Roku 1993 převzala budovu FŽO a v letech 1994–2003 provedla její obnovu. Problémem však zůstalo pronikání spodní vody do zdi synagogy a nedokonalé odvodnění jejího okolí. Díky

Pohled do expozice v rabínském domě v Úštěku.

projektu revitalizace mohla být unikátní synagoga důkladně izolována v samotných základech stavby a rekonstruována

být i kamenné terasy pod synagogu, takže nyní lze bezpečně sestoupit po obnovených terasách až do údolí Úštěckého potoka a obdivovat synagogu i okolní domy také z tohoto působivého pohledu.

Do projektu revitalizace byl nově zařazen především vedlejší rabínský dům v Židovské ulici č. 96, pozdně klasicistní stavba z poloviny 19. století, kde se v patře nacházel příbytek rabína a po roce 1850 rovněž židovská škola. Rabínský dům byl vícekrát přestavován a bylo třeba provést jeho důkladnou památkovou rehabilitaci včetně kanalizace, úpravy všech stropů a příček, elektrických

a vodních rozvodů a topení.

Po dokončení obnovy rabínského domu byla do místností bývalého rabínského bytu a školy v prvním patře budovy rozšířena expozice věnovaná

Židovskému školství v českých zemích, která je už několik let přístupná veřejnosti v bývalé židovské škole v suterénní místnosti synagogy. V přízemí rabínského domu najdeme expozici věnovanou histo-

Školní třída v suterénu synagogy v Úštěku.

rii židovské obce v Úštěku a jejím památkám. Autorem obou výstav je PhDr. Arno Pařík. Spojením synagogy s rabínským domem se podařilo vytvořit funkční soubor dvou významných židovských památek. Je zde také vybudováno zázemí pro průvodce, lektory a účinkující a sociální zařízení. Postupná rekonstrukce rabínského domu byla započata v roce 2005.

Celkové náklady, vynaložené v rámci projektu, činí 21 679 000 Kč.

Synagoga, rabínský dům a obě expozice jsou veřejnosti přístupné od května do konce října út–pá: 13–17.00, so–ne: 9–12.00, 13–17.00. Vstupné 50 Kč, snížené 30 Kč, pouze synagoga 30 Kč, snížené 15 Kč.

Adresa: České předměstí 95, 96,

GPS 50°35'2.463"N, 14°20'18.971"E

Text **JIRÍ DANÍČEK**, foto **JIRÍ STACH**

CENA ZA ŘEMESLNÝ KONZUM

Na MFF v Karlových Varech vyznamenali Mela Gibsona

Letošní 49. ročník Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech navštívil zvláštní host. Organizátoři se totiž rozhodli, že jednu z cen za mimořádný umělecký přínos světové kinematografii udělí hollywoodskému herci a režisérovi Melu Gibsonovi. Proč zvláštní? Gibson má díky alkoholovým excesům a antisemitským výrokům značně problematickou reputaci, kterou festivalová tisková zpráva „taktně“ zamlčela. Jestliže ve Varech o problémech laureáta nechtěli vědět a většina místních médií je nezdůrazňovala, pokusím se je shrnout zde, neboť i takovéto udílení poct některým celebritám a obcházení horké kaše se mi zdá pro společnost (a nejen tu místní) neblaze příznačné.

OTEC A SYN

Kořeny Gibsonových problémů a mentálního rozhledu lze vysledovat už v rodinném zázemí. Melův otec Hutton Peter Gibson, válečný veterán druhé světové války, je přívržencem konspiračních teorií spjatých s antisemitskými názory. V březnu 2003 v interview pro *New York Times Magazine* mj. tvrdil, že počet obětí holokaustu je naprosto přehnaný a že celá ta zveličovaná katastrofa vznikla takto: Hitler se dohodl s židovskými finančníky, že bude jakoby tvrdý na Židy, tím je donutí emigrovat do Izraele a oni tam budou bojovat s Araby. Gibson senior je též známým aktivním přívržencem katolického tradicionalismu a jeho nejbígotnější odnože. Jde o až sektářský ultrakonzervativní směr katolictví, který se ostře vymezuje proti modernistickým a liberalizačním postojům katolické církve po Druhém vatikánském koncilu v šedesátých letech minulého století, který Gibson senior považuje za „zednářské spiknutí upečené Židy“. Proto nepřekvapí, že je autorem spisků útočících na Vatikán, např. *Je papež katolík?* (1978), *Nepřítel je zde* (1994) a *Nepřítel je stále*

zde (2004), a že měl zvláště spadeno na Jana Pavla II., kterého nazval „žvanilem“ a „líbačem Koránu“.

Gibson junior však později otcův vliv na své antisemitské výpady popřel, čemuž je dost těžké uvěřit, neboť roku 2004 v *Reader's Digest* prohlásil: „Otec mi dal víru a já věřím v to, co mě učil. Ten člověk mi v životě nelhal. [...] Můj otec není žádný

Kreativní a vášnivý: Mel Gibson s Křišťálovým globem. Foto MFF KV.

starý blázen. Je velmi inteligentní a je si zcela vědom toho, co říká. A když za něčím stojí, má pro to důvody a může to doložit. [...] Srdce mi krvácí, když někdo otce napadá nebo mu chce ublížit, a s takovými si to vyřídím. Modlím se za ty, co ho očerňují, a doufám, že se mu jednou omluví.“

Hutton Peter Gibson, podle testu IQ prý génius, odešel v roce 1968 s početnou rodinou a s tučnou výhrou v kapse z televizní vědomostní soutěže *Jeopardy* (V ohrožení) do Austrálie. Mimo jiné proto, aby se jeho nejstarší syn vyhnul případnému bojovému nasazení ve Vietnamu. Mladší syn Mel se pak v dospělosti

stává patriotem a politickým ultrakonzervativcem. Prohlásil například, že prestižní stipendium, jež umožňuje zahraničním studentům studium na Oxfordu a které se pod původní správou Nathana Rothschilda uděluje od roku 1902, je jen zástěrka a ve skutečnosti vzniklo proto, aby mladí muži a ženy mohli bojovat za „nový světový řád“, kterým je marxismus.

POŠRAMOCENÁ POVĚST

Pověst Mela Gibsona poškozují též jeho alkoholové excesy. Mezi jeho „populární“ skandály patří tříletá podmínka z roku 2011 za domácí násilí na

své tehdejší přítelkyni, ruské klavíristce a modelce Oksaně Grigorievové. Během soudního řízení Oksana využila audionahrávky Gibsonových výpadů, které jsou prošpikované množstvím velmi razantních rasistických a sexistických vulgarismů a agresivních výhrůžek. Expřítelkyně vysoudila 750 000 dolarů.

V roce 2012 se proti Gibsonovi ohradil americký scenárista Joe Eszterhas. Připravoval s ním film o Makabejských a v devítistránkovém dopise herce mj. obvinil z antisemitské-

ho přístupu k látce a z toho, že některé spolupracovníky nazývá „Židáky“. Gibson Eszterhasovi odepsal a označil větší část dopisu za naprosté výmysly, ale za prudká slova se omluvil s tím, že je „jako většina kreativních lidí vášnivý“.

V roce 2010 si známá herečka Winona Ryder v interview vzpomněla, jak před patnácti lety potkala Gibsona na jednom hollywoodském večírku: „Byl opravdu opilý a před mým kamarádem gayem vyprávěl naprosto příšerný vtíp o homosexuálech. A nějak se přišlo k tomu, že jsem Židovka, a on řekl něco o škvarcích z krematoria (v orig. oven dodger). Nechápala jsem to, nikdy předtím jsem nic tako-

vého neslyšela. “ Nevím, zda se tato informace dostala k Markovi Ebenovi, který ve Varech před zraky tisícovky diváků natáčel s Gibsonem ve svém tradičně nekonfliktním a uctivém duchu pořad Na plovárně. Eben se prý na rozhovor pečlivě připravoval a z některých informací mu bylo hrozně. Při té příležitosti si jistě mohl trpce vzpomenout na svého otce, který přežil Buchenwald. Nicméně při natáčení se problému zcela vyhnul.

GIBSON A JEHO DÉMONI

Snad neznámějším je však herecův exces z roku 2006. Tehdy ho zatkla policie, protože namol opilý řídil auto. Mezi jinými výpady a výhrůžkami Gibson pronesl k policistovi: „Z...ý Židi... Židi můžou za všechny války na světě...seš Žid?“ To už bylo pro mnohé přece jen příliš, a tak někteří filmoví tvůrci vyzvali své kolegy, aby Gibsona bojkotovali. Bojkot se sice ne zcela naplnil – multimilionář Gibson stále peníze přitahuje –,

Mel Gibson ve svém *Statečném srdci*. Foto archiv.

ale část Hollywoodu a společnosti Gibsona odsuzuje a on to léta znatelně pociťuje. Po incidentu se Gibson omlouval na všechny strany, podstoupil protialkoholní léčbu, ale jeho omluvy působí spíše jako nepřilíš autentické herecké etudy na dané téma, ve kterých se z něj posléze stává až svého druhu oběť. A za některými odpověďmi jako bychom slyšeli šepot právníka. Takovým příznačným vystoupením je jeho půlhodinové interview s Dianou Sawyer pro ABC TV, které lze shlédnout na YouTube. Gibson se tu opět dramaticky kaje, kořeny svých postojů příznačně hledá kdesi v „démonech“, o kterých neví, kde se vzali. Neopomene zmínit, že

je to snad i následkem nespravedlivých útoků na jeho film *Umučení Krista*, který byl některými vnímán jako hrubě antisemitský. S rčením „in vino veritas“ nesouhlasí – alkohol prý dělá z člověka to, co ve skutečnosti není. Na otázku, zda je možné, aby člověk, který užívá antisemitské a nesnášenlivé výrazy, zároveň nebyl antisemitou a nesnášenlivcem, zmateně odpověděl: „Nevím, člověk se mění.“

Zmíjíme, že Gibson nalezl mezi kolegy i řadu zastánců. Příznačná je například neobratná obhajoba, již v nedávném interview předvedl herec Gary Oldman pro *Playboy*. Ten v souvislosti s Gibsonem napadl politickou korektnost, za níž se skrývá pokrytectví, neboť všichni se „dokážeme chovat jako hovada“.

NIKOLI ZA MORÁLKU, ALE ZA UMĚNÍ

Není divu, že se proti pozvání Gibsona ohradila Federace židovských obcí. Na výtky zareagoval prezident festivalu Jiří Bartoška takto: „Absolutně nemíníme řešit problémy, o kterých ani nevíme, jak a proč vznikly. Pro nás je Mel Gibson velký filmař, který přijíždí ověnčen dvěma Oscary, jedním Zlatým globem a třiceti dalšími cenami – a naše bude jednatřicátá, to je pro nás velká čest [...] My nedáváme medaili [...] za morálku, ale za umění. Osm let se Gibson v rozhovorech omlouvá, že byl jednou opilý a že řekl to, co nechtěl. Probůh, ještě abychom lustrovali lidi, kteří si odvezou z Karlových Varů medaili. To bych si připadal jako na karlovarském festivalu v osmdesátých letech. Ne! Rozhodování o udělení Křišťálového glóbu bylo velice jednoduché.“

Debata, zdali umělec může být skutečným umělcem, ač je jeho život amoralní, je nekonečná a bývá v ní uváděn

případ slavného francouzského spisovatele Louise Ferdinanda Célina. Tento známý kolaborant a antisemita byl za své „občanské“ názory tvrdě odsouzen, jeho umělecké dílo však patří k uznávaným milníkům světové literatury. Splňuje totiž to, co minimálně dle modernistické estetiky naplňuje význam

Z natáčení filmu *Apocalypto*. Foto archiv.

„vysoké umění“: je jak po obsahové, tak po formální stránce jedinečné a zároveň význačné. Co lze v tomto smyslu říci o Gibsonově díle, o jeho režijní práci? Jeho klíčové snímky *Apocalypto*, *Umučení Krista* a *Statečné srdce* jsou toho pravým opakem. Jde o příklady konzumní řemeslné kinematografie vycházející z jednoduchých dramatických vzorců a černobílého manipulativního vnímání světa (či spíše fikce) a lidí. A jako je režisérem schematických příběhů, tak jako herec je Gibson jen jedním z řady podobných jednorozměrných představitelů schematických hrdinů. Stěží lze též o něm mluvit jako o inovátorovi lehčích žánrů. Krátce řečeno: Gibsonova tvorba se dotýká bazálních, dětinských emocí diváka, v níž je mimořádnost na závalu.

Máme na vybranou: nejvýznamnější ocenění v Karlových Varech dostal buď psychicky nemocný člověk, pokulhávající kajcíník, který se snaží se svou odvrácenou stranou bojovat, anebo infantilní antisemita, rasista, agresor a hulvát. Ale „show must go on“ a „návrat hříšníka“ je okouzlujícím výjevem, který stvrzuje naše touhy po sounáležitosti, ač důvody mohou být sebepochybnější a forma prezentace sebekýčovitější. Nicméně Melu Gibsonovi žádná cena za mimořádný umělecký přínos světové kinematografii nepatří.

MAREK BOUDA

Katja Petrovskaja

MÉ KRÁSNÉ POLSKO

Katja Petrovskaja se narodila 1970 v Kyjevě, literární vědu studovala v Tartu (Estonsko) a v Moskvě. Její židovská rodina se po generaci jmenovala Sternovi, až její dědeček, revolucionář z Oděsy, dostal krycí jméno Petrovskij, které si rodina v novém sovětském státě ponechala. Od roku 1999 žije Katja Petrovskaja v Berlíně. Pracuje jako novinářka pro ruská a německá média. Od roku 2011 píše do týdeníku *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*.

Za knihu *Snad Ester, ze které je naše ukázka, obdržela v roce 2013 cenu Ingeborg Bachmannové*. Svou novinářskou i spisovatelskou činností se řadí mezi četné spisovatele s židovskými kořeny, kteří přišli z bývalého Sovětského svazu a tvoří dnes nezanedbatelnou součást nové německé literatury. Celou třetí kapitolu z knihy *Snad Ester* najdete v *Židovské ročence 5775*.

POLŠA

Když jsem vyrůstala, bylo Polsko, náš nejbližší soused, ruský Polša, tedy naše sousedka, nedosažitelná, náramná cizina. Tam žily elegantní ženy, muži měli způsoby, věřilo se tam v Boha, navzdory nebo díky komunismu, ale snad už odjakživa, a všichni chodili do gotických kostelů tyčících se k nebi. Často jsem bez příčiny prohlašovala, že se moje babička Róza, Rozálie, narodila ve Varšavě, jako by tato zpráva v sobě nesla jakýsi zvláštní smysl.

Byla jsem na to hrdá, že moje babička pochází z Polska, byl to trumf ve hře, kterou se mnou nikdo nehrál. Někteří ve třídě měli nápadně polská jména, Studzinski, Šcegelskaja, my jsme ale byly vesměs sovětské děti, všechny stejné, všechny se stejně zamířené rodinnou minulostí, což nám nejspíš tu stejnost zaručovalo. Na ten polský původ jsem byla pyšná, jako by mi dodával trochu té graciéznosti, chování a víry, jako bych měla vlastnosti bojovníků za svobodu, často ponížených, nikdy poddaných, *jeszcze Polska nie zginęła*, ještě Polsko nezhytnulo, a to přesto, že jsem věděla, jak je to vzdálené, a že tenkrát, v roce 1905, když moje babička přišla na svět, podléhala tahle část Polska ruskému impériu a moje rodina byla židovská.

Za sovětských let jsem svůj trumf, kozyrnuju kartu, nikdy nevynešla. Jen uchovávala. Až tady ve Varšavě jsem ji najednou zase měla v ruce.

Když jsem se seznámila s novými Poláky, omlouvala jsem se za tři dělení Polska a taky za to, že sovětská armáda v roce 1944 čekala na břehu Visly až

Vpravo stojí pan Silberstein, hluchoněmý učitel...

do okamžiku, když bylo Varšavské povstání potlačeno, omlouvala jsem se moderním evropským Polákům, ze kterých jsem udělala vězně mého svědomí, omlouvala jsem se za Katyň, protože jsem o tom věděla, ale dělat nic nemohla, omluvila jsem se dokonce za rok 1981, jako bych v jedenácti letech bývala mohla *Solidarność* chránit. Protože my jsme byli vinni. Hlásila jsem se k sovětskému impériu ve jménu jeho výdobytků a současně i utrpení, které jsme jiným způsobili.

Můj otec miloval to chudé Polsko, polskou poezii a tón řeči, tuhle Polšu, která *jeszcze nie zginęła*. Polša byl ten nejženštlivější pojem našeho socialistického světa. Otec četl spoustu knih v polštině, protože ruské překlady neexistovaly, *Dubliňany* Jamese Joyce četl polsky, dokonce některé ruské tituly nedostupné v originálním jazyce četl otec a jeho přátelé v polštině. V jeho lásce bylo něco, co mě iritovalo. Mému otci, válečnému dítěti, při-

slušníku vyvoleného národa, který byl v jeho městě Kyjevě, především ale v Polsku téměř stoprocentně vyhlazen, bylo Polsko srdečně líto – za Varšavské povstání, za dělení Polska, za Katyň. Polská tragédie ho naplňovala smutkem, jako by sám sebe mohl najít pouze v bolesti jiných. Pěstovat zármutek, který ve svém nitru nesl, mu připadalo nepatřičné. Mnoho z jeho kyjevských přátel, které v padesátých, šedesátých i pozdějších letech Polsko přitahovalo, bylo židovského původu, všichni věděli, co se v Polsku dělo, i po válce, jak se zacházelo s přeživšími. Nikdy se na Polsko nezlobili, v srdci si ponechali to jiné Polsko, a když jsem se otce ptala, jak je to možné, že Polsko tak bezvýhradně milují, když Polsko nemiluje je, odpověděl mi, že láska nemusí být opětována.

OZJELŮV AZYL

Ozjel Krzewin, otec mé babičky Rózy, byl učitel, ředitel malého internátu pro hluchoněmé děti ve Varšavě. Většina těch dětí byli sirotci; věděla jsem adresu domu, ve kterém rodina před první světovou válkou žila a kde se Róza a oba její sourozenci narodili. Žili spolu, rodina a sirotci, a já si představuji skromnou, ale celkem šťastnou domácnost naplněnou každodenní loptnou činností.

Nebylo to povolání, ale rodinná posedlost: Ozjelových šest sourozenců rovněž založilo školy pro hluchoněmé děti – v Maďarsku, ve Francii, v Rakousku. Ale už moji rodiče nebyli schopni o nich podat příliš informací. Pátrat po Ozjelovi jsem se rozjela z Berlína přímo na východ, do Varšavy předválečného pravěku.

Ozjel se narodil ve Vídni sto let přede mnou, v roce 1870. Na to jsem také byla pyšná, my z Vídne. Nějakým zázkatem se u nás doma dochovala sovětská pracovní knížka mého praděda a k ní biografický záznam, podle nějž byl praděd učitelem hluchoněmých v Kolo – Kaliszi – Limanové – Varšavě – Kyjevě. Školu ve Varšavě převzal Ozjel po otci. Jmenoval se Ozjel, já ale slyšela Azil nebo Azilij, v ruštině se nepřizvučně „o“ vysloví „a“. Myslela jsem, že je to vlastně Asalien, asi proto, že moje babička se plným jménem jmenovala Rozalia Aziljevna, ně-

kteří říkali Rozalia Azalijevna. Když jsem byla starší, přemýšlela jsem nad tím zvláštním pradědem, nad jménem, které mi skýtalou současně minulost i přístřeší, Azilij, jeho azyl dával ochranu, místo spočinutí a jistoty, přístřeší pro všechny. Pocházela jsem od člověka, který se staral o ty nejpouštěnější. Hluchoněmí sirotci byli nejdůležitějšími obyvateli Azilijova azylu. Rodiče z Krakova, Vilniusu i Kyjeva posílali své děti do Ozjelovy školy ve Varšavě.

Nikdy jsme nevěřili, že naše dcera bude už po třech měsících psát a číst obtížná ruská a židovská slova. Že napíše dopis! Obracíme se na všechny nešťastné rodiče, které potkal stejný osud, cítíme s nimi. Bratři a sestry, pošlete své hluchoněmé děti k nejlepšímu učiteli na světě. Adresa je: O. Krzewin – Varšava – Ciepla.

Platil za léčitelle, ačkoli byl jen učitel. Jidiš noviny psaly o Ozjelovi a jeho malé škole v ulici Ciepla a otiskovaly děkovné dopisy. Z nich mluví k smrti unavení rodiče, z nešikovných vět čiší nešikovné štěstí.

Pero nevypíše to, co cítím. Mohl bych Vám věčně děkovat, nestačilo by to za to všechno, co jste udělal. Nemohu dát na papír více nadšení: Neuměl jsem si představit, že bude můj syn tak brzy psát a mluvit! Ve Vaší škole jsem viděl hluchoněmé, kteří mluvili tak, že se vůbec nepoznalo, že jsou hluchoněmí. Radostí jsem plakal, když mě moje dítě oslovilo. Přeji Vám, aby Vám pomáhal Bůh, abyste byl vždycky šťasten.

Dopis je z Kyjeva, květen 1914. Pak přišla válka a v roce 1915 byli Ozjel a jeho sestra Maria obviněni ze špionáže a uvězněni v Sedlecku. Bylo jim předhazováno,

že schovávají mladé muže před vojnou? Nebo byli, jak je to ve válkách obvyklé, hluchoněmí podezřelí coby špioni? Kdo nemluví, určitě něco tají.

Několik hodin po propuštění z věznice sbalil Ozjel pár kufrů a s celou rodinou: ženou Annou Levi-Krzewinovou, dětmi Rózou, Ljoljou a Arnoldem, devět, šest, dva, deseti hluchoně-

mými sirotky z jeho školy a hluchoněmým učitelem Abramem Silbersteinem opustil Varšavu.

Ozjel měl jednoho syna z prvního manželství, to mi vypravovala moje matka. V roce 1915, kdy se jeho otec usadil v Kyjevě, muselo být Zygmuntovi asi šestnáct. Zůstal v Polsku. O patnáct let později přijel s ženou Helenou, Helou, do Kyjeva navštívit otce. Můj dědeček Vasilij, Rózin muž, s polskou Helenou flirtoval, víc o něm matka nedovedla říct.

Na útěku před válkou přišly do Kyjeva statisíce Poláků a na několik let učinily z Kyjeva živé polské město. Ozjel založil první školu pro hluchoněmé a zůstal, i když se většina běženců vrátila do Varšavy. Už do ní nikdy nevkročil. Začal se svými deseti varšavskými sirotky, jako dříve žili ve společné domácnosti.

Na jedné dochované fotografii je všechny vidět. Vpravo stojí pan Silberstein, hluchoněmý učitel, a my jsme asi jediní, kteří o jeho existenci vědí. Spáchal v roce 1916 sebevraždu kvůli nenaplněné lásce: zamiloval se do mluvící dívky, chtěli se vzít, ale její rodiče řekli ne.

Za války se škola rozrostla, přijímány byly nejen děti, které byly od narození hluchoněmé. V jednom doku-

Páv v sovětské škole, božské stvoření, které se nevešlo do žádné třídní teorie...

mentu jsem se dočetla, že Ozjel našel v roce 1919 na okraji města dívku, „pogromovou dívku“, tak to tam stojí, jako by to byl úplně běžný pojem. Velká část hluchoněmých sirotek pocházela z pogromových rodin, stojí bez jakéhokoli komentáře v článku o Ozjelově škole, který roku 1924 vyšel v *Proletářské pravdě*.

Později se sirotčinec přestěhoval do větší budovy v ulici Bolšaja Žitomirskaja, tehdy Lvovskaja.

Z Moskvy a Leningradu přicházeli školu navštívit studenti, pedagogové, dělníci a vědci, někteří ze zvědavosti, jiní z pověření ministerstva školství. Díky návštěvníkům víme o atmosféře školy, o obětavosti učitelů, o schopnostech dětí a jejich otevřenosti vůči nově objeveným světům. Posuňková řeč nebyla v té době oficiálně uznávaná, ale moji příbuzní ji ovládali. Zaměstnávali hluchoněmé učitele, starší žáci pomáhali při vyučování těm mladším.

Uprostřed města chovaly děti slepice, králíky, kozy, hnědočerveného koně a krávy. Do sbírky patřil i páv – páv v sovětské škole, božské stvoření, které se nevešlo do žádné třídní teorie, stejně jako škola sama. Páv byl krásný, krása byla stejně důležitá jako vědění, a hluché děti si užívaly nádheru sta pavích očí tak, jak my si to nedovedeme představit. Dívaly se na měňavý vějíř, který zakryl veškerý horizont, a neslyšely nehezky křik. Děti se učily potřebné věci, šily na sebe, vyráběly boty pro jiné sirotčince, vázaly knihy pro privátní a státní zákazníky, vnímaly při všem krásu světa, hrály pantomimu a procházely se po městě, vytvářely plastiky, chodily do

opery, kde sice neslyšely zvuky, ale fascinovalo je to, co viděly, a ještě dlouho po návštěvě představení malovaly obrázky ke Gounodově *Faustu*. Kreslily také portréty Karla Marxe a jeho následovníků, tak to každopádně stojí v jednom dokumentu. Celá rodina byla zaměstnaná, Ozjelova žena Anna Levi, její nejmladší syn Arnold, starší dcera Róza, moje babička, začala ve škole pracovat

v šestnácti, a možná že to byla ona, která děti přivedla z vlastního nadšení do baletu a do opery a potom s nimi tančila a kreslila. Na Karla Marxe i jeho následovníky zřejmě taky věřila. Ne sluchem, ale srdcem slyšíme Leninovu výzvu ke komunismu, stojí na jednom dochovaném školním plakátu.

(pokračování na str. 18)

FOTIL JSEM, CO SE DĚLO

Několik otázek pro fotografa Davida Rubingera

V červenci se v Praze v rámci Dnů Jeruzaléma představil izraelský fotograf **DAVID RUBINGER** (nar. roku 1924 ve Vídni). O jeho životě a práci jsme psali v minulém čísle, proto jen stručně zopakujme, že se před nacisty zachránil odjezdem do teh-

David Rubinger. Foto Karel Cudlín, 2014.

dejší Palestiny, bojoval v druhé světové válce, od roku 1946 se věnuje dokumentární fotografii. Na svých snímcích zaznamenal veškeré dějinné události Státu Izrael, objektivem zachytil Davida ben Guriona, Goldu Meirovou, Menachema Begina, Anvara Sadata, Jicchaka Rabina, Marka Chagalla a řadu dalších. U příležitosti jeho výstavy na Staroměstské radnici v Praze nazvané *Izrael mým objektivem* zodpověděl několik otázek.

Pane Rubingere, z vaší biografie je zřejmé, že jste se fotografování nikde formálně neučil. Měl jste nějakého mentora, vzor?

Já byl úplný samouk. Navíc si myslím, že fotografování se naučit nelze, to musíte mít v srdci. Ve škole vás mohou naučit něco o perspektivě, o světle, expozici, ale nenaučí vás cítění. Když fotografujete, je to úplně na vás, jak to vidíte... Třeba na kompozici jsem nikdy nemyslel, to vždycky vplynulo. A když jste válečný zpravodaj, už o tomhle vůbec nepřemýšlíte, nemáte čas.

Jak vzpomínáte na počátky fotožurnalismu v Izraeli?

Izrael, to je pro reportéry neuvěřitelně úrodné prostředí. Pořád se něco

dělo, to platí dodnes. Fotografoval jsem přes šedesát let, téměř celé dějiny státu, to je stejné, jako bych v Americe fotil dvě stě let. Fotožurnalismus je do značné míry židovský vynález. První časopisy, které tiskly fotografie jako příběhy, vycházely v Německu, v Berlíně. Byl tu *Ullstein Verlag*, který založila židovská rodina Ullsteinů; když se pak dostal k moci Hitler, list byl arizovaný a přejmenovali ho na *Deutscher Verlag*. Jako fotoreportéři pracovali často Židé a ti ve třicátých letech z Německa a dalších okupovaných zemí utíkali, hodně

jich pak pracovalo pro magazíny *Life* a *Time*. K nejlepším patřil Alfred Eisenstaedt. V New Yorku fungovala od roku 1935 agentura Black Star, kterou založili tři němečtí židovští fotoreportéři: Kurt Safranski, Kurt Kornfeld a Ernest Mayer, a ta dodávala fotky magazínům. Pracovali pro ni skvělí fotografové: Robert Capa, Herbert Gehr, Fritz Goro, Andreas Feininger, Ernst Haas, Philippe Halsmann, Paul Schutzer.

Znal jste je?

Většinu jsem znal. Měl jsem moc rád Paula Schutzera, často jsme spolu pracovali. První den šestidenní války dostal zásah u vjezdu do Gazy, jeho ohořelé tělo a fotoaparát jsme našli až za čtyři dny. Předtím jsme se vsadili o láhev šampaňského, kdo bude mít dřív fotku na obálce *Life*. Vyhrál jsem, ale mnohem radši bych prohrál a Paulovi koupil šampaňské.

Když jste pracoval pro časopis *Time*, jak obtížné bylo obrázky dopravovat do New Yorku?

Byly to týdeníky, takže když se něco důležitého přihodilo v neděli nebo počátkem týdne, nebyl to problém. Pokud třeba ve čtvrtek, sedla manželka večer do letadla a v pátek ráno v šest byla v Americe, v deset měli fotky v redakci na stole. Pro časopis, jako byl *Time*, nehrály peníze za letenku roli. Kdyby se ale zpozdili s vydáním, stálo by je to 25 tisíc dolarů.

K vašim nejslavnějším snímkům patří parašutisté u Západní zdi za šestidenní války. Popsal byste, jak vznikla?

Já byl zrovna na Sinaji, na hranici Gazy a Sinaje, a slyším, že se něco povídá o tom, co se děje v Jeruzalémě. V deset večer přiletěla helikoptéra pro raněné, povedlo se mi tam dostat, dopravila nás do Beer Ševy, odtud jsem jel svým autem do Jeruzaléma, cestou jsem bral vojáky, kteří stopovali. Ráno 7. června jsme byli v Jeruzalémě. Nejprve jsem utíkal pozdravit ženu a děti, které jsem neviděl tři týdny, a pak jsem běžel do Starého Města. Tu fotku jsem

Menachem Begin a Anwar Sadat. Foto David Rubinger, 1980.

udělal asi patnáct dvacet minut poté, co se vojáci dostali k Západní zdi. Bylo tam málo místa, tak jsem si lehl na zem, abych bral záběry zespoda. Daroval jsem pak armádě jeden negativ za to, jak vstřícně se ke mně chovali. Do-

stal se do tiskového oddělení, které nasklo stovky obrázků a rozdávalo je na všechny strany. Ani mě tam nepodepsali, dokonce jsem se kvůli tomu i soudil. Ale dneska vím, že kdyby mi tu fotku takhle nesebrali, objevila by se jednou v časopisu, a tím by to skončilo. Takže jsem za to vděčný. Lidé ji mají rádi, říkají jí „Plačící parašutisté“. Ti vojáci ale neplakali, byli dojatí, to ano, ale nebrečeli. Pamětníci si do ní promítají své pocity, takhle vznikají ikony, na to už fotograf nemá vliv.

Patří i k vašim oblíbeným?

Ani ne. Těžko říct, já mám docela rád snímek, na kterém je Begin se Sadatem, jak si něco šeptají do ucha. Když přijel Sadat v roce 1977 do Izraele, bylo to něco neuvěřitelného, zdálo se, že snazší by bylo doletět na Měsíc než uzavřít mír s Egyptem, ale on přijel a domluvil mír! Pořád ho pokládám za největší osobnost 20. století.

Řekl jste, že fotograf by měl myslet na to, aby jeho snímky byly nadčasové.

Jednou mi nakladatel napsal do knihy: „Pamatuj, že ať fotíš cokoli, ty fotografie jsou první náčrt dějin.“ Co se děje dnes, je už zítra historie a fotoreportér ji může zaznamenat. Nikdy jsem nechtěl fotografovat něco neobvyklého, nevyhledával jsem nějaké vtipné situace, prostě jsem jen fotil, co se kolem mě dělo, dokumentoval jsem skutečnost. Když jsem fotografoval lidi, měl jsem díky úvazku v *Time* tu výhodu, že jsem měl dost času – trávil jsem se svými „objekty“ celé dny, mohl jsem si získat jejich důvěru, až na mě časem zapomněli a chovali se přirozeně. A něco z toho všeho snad přežilo a přežije.

Co říkáte dnešnímu fotožurnalismu? Sledujete ho?

Žádný není. Ale to není chyba fotografů, prostě na to není trh. Když jsem začínal, existovaly *Time* a *Life* a *Look* a *Saturday Evening Post*, spousta magazínů vycházela v Evropě. Dnes máte jen noviny a novinové fotografie a internet, a to je úplně něco jiného. To jsou fotky na deset minut, a pak už tam je další snímek. Už nevyprávějí příběhy, jen zachycují okamžik.

Alice Marxová

OTEVŘENÁ CESTA

Černichovského cena pro Ruth Bondyovou

Když v Praze narozená izraelská novinářka, překladatelka a spisovatelka Ruth Bondyová v roce 1997 vydala v Tel Avivu svou autobiografii, patřila už v Izraeli ke známým a respektovaným osobnostem. Česky autobiografie vyšla s názvem *Víc štěstí než rozumu* v nakladatelství Argo v roce 2003, a tak se zájemci mohou podrobně seznámit s jejím nevědním životem, ke kterému patří dětství v předválečné Praze, Terezín, Osvětim, Bergen-Belsen i nový židovský stát, kam poprvé přišla s československou brigádou na pomoc Izraeli v roce 1948 a kde žije dosud.

Také její původní literární tvorba je dostupná v četných překladech, od historické práce *Jakob Edelstein*, kterou vydalo nakladatelství Sefer v roce 2001, přes eseje a zamyšlení *Drobné útěchy* až po originální malé encyklopedie židovských reálií *Mezi námi řečeno: jak mluvili Židé v Čechách a na Moravě*, *Rodinné dědictví: jména Židů v Čechách a na Moravě* a *Boží hody: jak jedli Židé v Čechách a na Moravě*. I její dlouholetá novinářská činnost měla značný ohlas. Řadu let měla vlastní, čtenáři oblíbenou rubriku v páteční příloze deníku *Davar* a byla první ženou, které byla v Izraeli udělena prestižní Sokolovova cena za vynikající žurnalistickou kvalitu.

To všechno je, také díky častým autorčiným návštěvám Prahy a zájmu médií o její osobu, celkem známé. Méně už se u nás možná ví o jejím rozsáhlém a záslužném díle překladatelském, ve kterém převedla do hebrejštiny více než čtyřicet českých titulů, od klasiků až po současné autory. Najdeme mezi nimi Jana Nerudu, Vojtěcha Rakouse, Jaroslava Haška, Karla Poláčka, Egona Hostovského, Otu Pavla, Bohumila Hrabala, Milana Kunderu, Josefa Škvoreckého a mnoho dalších. V rozhovoru s Marií Trávníčkovou

v *Hospodářských novinách* Ruth Bondyová o své práci překladatelky řekla:

„Když jsem psala *Jakoba Edelsteina*, měla jsem strach, že mě téma holokaustu a Terezie bude deprimovat. Chtěla jsem si to odlehčit, a tak jsem sáhla po Haškovi. Dopoledne jsem psala Edelsteina, odpoledne překládala Švejka. Švejk skutečně byl těžký. Ale problém

nebyl ani tak v neznalosti češtiny, nýbrž v hledání ekvivalentů. V knize je například spousta německých výrazů, kterým každý Čech rozumí. Kvér. Hapták. Kdybych to byla nechala, musela bych připsat stovky poznámek pod čarou. Takže jsem se rozhodla přeložit i němčinu.“

„Hrabal je nepřetržitý proud řeči a já se ho tak rozhodla zachovat. Když jsem totiž začala pracovat na knížce *Obsluhoval jsem anglického krále*, vzala jsem si do ruky tehdy už existující anglický překlad, protože jsem se chtěla trochu víc dostat do obrazu. A tam byly za každou větou tečky a za každou čtvrtou větou odstavce. Prostě Hrabalovi udělali frizuru i manikúru. To ne! On přece nebyl z 12. století, věděl, co je tečka a uvozovky, a pokud se rozhodl psát takto, já to nechám.“

Za svou záslužnou činnost byla letos odměněna nejvýznamnějším izraelským oceněním za literární překlad, Černichovského cenou. Uděluje ji město Tel Aviv každé dva roky a v Izraeli představuje nejvyšší uznání, kterého se překladatel může dostat.

„Překlady Ruth Bondyové,“ konstatovala porota ve svém rozhodnutí, „nám otevřely cestu k této pozoruhodné národní literatuře. Podařilo se jí svěžím, britkým jazykem přenést do hebrejštiny něco z ducha české kultury.“

Je třeba dodat, že současně otevřely cestu mnoha českým autorům k vnímavému a náročné publiku, které izraelské čtenáři tradičně představují. **jd**

MÉ KRÁSNÉ POLSKO

(dokončení ze str. 15)

V třicátých letech se tón změnil, návštěvníci už nepsali nadšené zprávy, posudky byly najednou negativní. Nejdřív se skoncovalo s modlením, s hebrejštinou a jidiš, pak s Ozjelovými nekonvenčními učebními osnovami. Posuňková řeč byla zakázána, byl to viditelný znak jedné menšiny, jedné uzavřené skupiny, ale v Sovětském svazu žádné menšiny nesměly existovat. Už jen jedna velká rodina a jedna velká řeč. Ozjel se pokoušel zachránit své jazyky, protestoval, dělal kompromisy, vyjednával. Dcera Róza se po něm stala ředitelkou.

Zemřel zavčas, jak se říká, začátkem října 1939 na infarkt v ještě klidném Kyjevě. Prvního září přepadlo Německo Polsko. Sedmnáctého září vpochoďovala Rudá armáda do Polska z druhé strany. Právě když Varšava padla a Polsko kapitulovalo, vařil Ozjel vodu do koupele, protože byla neděle. S Varšavou padl i Ozjel, který už své Polsko nikdy neviděl.

ULICA CIEPLA

Chtěla jsem do Varšavy. Tehdy ruská říše, dnes Evropská unie. Mezi dnešní a tehdejší Varšavou se rozprostírá jedno z nejrozbitějších měst Evropy. Chtěla jsem tam, třeba jen cítit tamější vzduch.

Jela jsem coby Ruska z Německa do židovské Varšavy mých příbuzných, do Polska, do Polši, zdálo se mi, že mé dva jazyky ze mě dělají zástupce obou okupačních mocností. Jako potomek bojovníků proti němotě jsem byla odhodlaná, ale nemá, neovládala jsem žádnou z řečí mých předků, ani polštinu, ani jidiš, ani hebrejštinu, ani posuňkovou řeč, o štetlech jsem nevěděla nic, neznala jsem žádné modlitby, byla jsem začátečník všech těch disciplín, ke kterým se moji příbuzní cítili být povoláni. S mými znalostmi slovanských jazyků jsem se snažila všechno v polštině uhodnout, domněnky nahradily znalosti, Polsko bylo hluché, já nemá. *O. Krzewin. Škola pro hluchoněmé, ulica Ciepla 14, Varšava.*

Heinrich Schliemann zprvu svou Troju neviděl, protože hrabal příliš

hluboko. Můj cíl byla Varšava, která existovala o dvě epochy dříve. Abych byla schopna vůbec něco vidět, musela jsem ignorovat rozvaliny, které ležely mezi mnou a dobou někdy před sto lety.

GHETTO

Úplně stačí, aby člověk vyslovil slova Varšava a Židé, a už všichni začnou mluvit o ghettu, jako by se jednalo o matematický úkon, Varšava plus Židé rovná se ghetto. Ghetto, říkají historici, ghetto, říkají moji přátelé, ghetto, vyplivne internet. Pokoušela jsem se nad tím v internetu bédovat,

Varšavské ghetto v roce 1943.

jako by byl internet nějaká Zeď nářků pro nevěřící, ale i tam jsem dospěla pouze ke zdem ghetta. Zkoušela jsem se bránit, opakovala jsem, že je ghetto pochopitelně to nejmarkantnější, já že tu ale hledám svou vlastní historii, která je daleko starší, moje babička se ve Varšavě narodila v roce 1905, můj praděd tu měl do roku 1915 školu pro hluchoněmé, a to je vše. Ale všichni, s kým jsem mluvila, dějiny Varšavy a jejich pevnosti v internetu a ve vědě, všichni říkali ghetto. Ghetto támhle! Ghetto tady! Ghetto nahoře! Ghetto dole! Jejich výzbroj se leskla a oslňovala můj rozum. Vzdala jsem to. Moje babička se tu narodila. Uprostřed města. Říkejme tomu konečně ghetto. V roce 1905 žádné ghetto neexistovalo a dnes taky žádné není. Kde kdysi ghetto bylo, stojí teď banky. Ghetto je všude.

Když Ozjel opustil Varšavu, zůstala jeho matka a sestra Maria, na to jsem nikdy nemyslela, ale teď se mi vynořila jedna věta: Když Ozjel roku 1939

zemřel, neřekli jsme o tom jeho matce, bylo jí už jedenadvadesát. A pak další věta: Posílali jsme do Varšavy balíky, ještě v roce 1940, později už to nešlo. Kolik let ve mně ty dvě věty dřímaly, než jsem je zase uslyšela?

Posílali jsme jim balíky. Cítila jsem velikost té malé věty a celou dobu myslela na to, co asi ty balíky z Kyjeva do Varšavy obsahovaly, jestli ve Varšavě ještě jedli košer, když bylo v létě 1940 zřízeno ghetto, jestli mí příbuzní v Kyjevě ještě jedli košer, a jak to vůbec s tím košer bylo, a jak mazlivé slovo to je, *košer*, a jestli to v roce 1940 ještě bylo důležité, hlavně jídlo vůbec, a mne napadlo, že s naším židovstvím je to jako s těmi balíky, do kterých nemůžu nahlédnout. Řekne se židovský, ale neví se, čím je to slovo naplněno.

ČÍSLO 14

Ulicu Cieplou jsem našla na mapě ghetta. Načrtla jsem si k tomu svůj vlastní pláněk. Šest čar vodorovně a šest svisle, v druhé řádce odspoda, skoro uprostřed, jsem si zakřížkovala místo, kde by měl náš dům být, Ciepla 14.

Bylo chladno. Proč cestuju zásadně v zimě? Zástavba působila chaotickým dojmem. Cesta ghetttem: obchodní dům, nějaký úřední dům, wellness centrum, hotel WestIn, malé obchůdky, holič, internetová kavárna, pekař, rozvalina z neurčitých dob, ještě jeden hotel. Kdo bydlí v těchhle hotelích?

Chodila jsem ulicou Cieplou nahoru dolů. Pochopitelně jsem předem věděla, že z mé tehdejší ulice nic nezůstalo, ale přesto jsem hledala a chodila sem a tam jako kyvadlo, jako měřicí přístroj, jako ubíhající čas sám, bez zpomalení, jako bych tímhle pendlováním provozovala jakýsi rituál, který jsem si sama vymyslela ve snaze najít obrysy té doby. Na jednom místě to vonělo chlebem, na jiném internetovými spoji, mohla jsem zajít do lokálu, abych se zahřála, vypít čaj a sníst pirožku, žít, já jsem ale chodila sem a tam. Chodila jsem bez přestání a doufala, že ty staré domy vykročí vpřed a minulost mi ukáže svou tvář jako odměnu za mou nesmyslnou snahu. Ale na to se mi ještě nevedlo dost bídne.

Z němčiny přeložila Věra Trnková, kresby na stranách 14 a 15 Jiří Stach.

PŘÁTELÉ IZRAELE

Mise dobré vůle české parlamentní delegace

Delegace Parlamentu ČR, sestávající z místopředsedů Poslanecké sněmovny Petra Gazdíka (TOP 09 a Starostové) a Jana Bartoška (KDU-ČSL), poslanců Robína Böhmische (ČSSD, předseda Meziparlamentní skupiny přátel ČR – Izrael) a Daniela Korteho (TOP 09 a Starostové) a senátora Pavla Trpáka (ČSSD), navštívila 23. července 2014 Stát Izrael. Bylo to právě toho dne, kdy většina dopravních společností po vzoru USA (ČSA mezi nimi nebyla!) zrušila své lety na Ben Gurionovo letiště, údajně z obavy, že by izraelský obranný raketový systém Iron Dome (Železná kopule) mohl „omylem“ sestřelit dopravní letadlo. Ale k tomu se ještě vrátíme.

NA MINISTERSTVU ZAHRAŇIČÍ I V KNESETU

První setkání se uskutečnilo na ministerstvu zahraničí s p. Amirem Weissbrodem, vedoucím sekce blízkovýchodních záležitostí, tedy bezpečnostně politickým analytikem ministerstva, který delegaci vysvětlil aktuální mezinárodně politickou situaci sousedních zemí ve vztahu k Izraeli, ale především cíle vojenské operace Ochraně ostří v Gaze: zlikvidovat vojenský arzenál Hamásu, který podle izraelských odhadů disponuje deseti tisíci raketami s doletem až 100 km, a lokalizovat a zničit cca sto padesát přeshraničních tunelů, kudy pronikají teroristé z Gazy na izraelské území, aby vraždili či unášeli za účelem výkupného obyvatele kibuců podél hranic. Konečným cílem je demilitarizace Gazy v souladu s dohodami z Osla, na základě nichž se Izrael z pásma Gazy stáhl.

Další schůzky se uskutečnily v Knesetu. Pan Ronen Hofman, poslanec centristické strany Ješ Atid a člen výboru pro zahraniční záležitosti a obranu, konstatoval, že v podpoře vlády panuje téměř konsensus, a to nejen na politické scéně, ale i mezi obyvateli. Přivítal vyvážený výrok Pan Ki-muna, zdůrazňující nutnost odzbrojení Hamásu, i vyjádření ministrů zahraničí EU a uvedl, že on a jeho strana vidí řešení v existenci dvou států, Izraele a Palestiny, a vyjádřil politování, že jednání s Mahmúdem Abbásem ztroskotalo.

Asi nejživější byla debata s p. Eliezerem Sternem, poslancem uskupení Hat-

nua a předsedou Parlamentní skupiny přátel Izrael – ČR. Zdůraznil, že Izrael se snaží při vojenské operaci v Gaze minimalizovat počet civilních obětí, a proto uplatňuje jen omezenou vojenskou sílu, to i za cenu vlastních ztrát, jinak by byly počty civilních obětí mnohem vyšší. Izrael však nebojuje s civilními obyvateli Gazy, nýbrž s teroristickou organizací Hamás. Jako důkaz uvedl, že Izrael navzdory palbě a raketám neustále do Gazy dodává vodu, elektřinu, humanitární potřeby a potraviny. Stažení Izraele z Gazy bylo podle něj správné rozhodnutí, problémem je, že Hamás nedodržel dohody z Oslo. Přitom by se demilitarizace Gaze rozhodně vyplatila: Izrael by pomohl s rekonstrukcí, s výstavbou infrastruktury, letiště, přístavu a investicemi. Proto je třeba v zájmu definitivního ukončení konfliktů jednat i s podporovateli Hamásu (např. Tureckem a Kátarem).

Náměstek ministra zahraničních věcí p. Cachi Hanegbi stručně shrnul aktuální vývoj konfliktu od ostřelování z Gazy přes reakci Izraele vzdušnou operací a následně pozemní operací. Zdůraznil, že Izrael stál o příměří dojednané Egyptem, Hamásem však bohužel odmítnuté, zmínil se také o šestihodinovém humanitárním příměří, které Izrael dobrovolně dodržel a během něhož Hamás vystřelil 150 raket. Hamás v podstatě bojuje i proti vlastnímu lidu: skrývá se za civilisty, jež využívá jako živých štítů, když Izrael varuje obyvatele objektů, z kterých byly odpalovány rakety, a vyzývá je odejít, Hamás jim brání v odchodu a dokonce neváhá štílet ze škol plných dětí. Kdyby Hamás přistoupil na odzbrojení, ztratil by smysl své existence, uzavřel p. Hanegbi.

NÁVŠTĚVA AŠKELONU

Po obědě v Modern Restaurant v budově Izraelského muzea s p. Rafaelem Schutzem, vedoucím evropské sekce na ministerstvu zahraničních věcí a nastávajícím velvyslancem Izraele v Norsku, při němž se vedl víceméně neformální hovor, odjela delegace do Aškelonu na prohlídku nemocnice Barzilay. Zástupce ředitele nemocnice předvedl české delegaci fungování velké civilní nemocnice (přes 500 lůžek)

v provizorních podmínkách daných ostřelováním z Gazy, vzdálené necelých patnáct kilometrů, takže po zaznění varovného signálu zbývá do dopadu střely (pokud ji nezachytí Iron Dome) pouhých patnáct vteřin. Bylo např. nutno přesunout neonatální péči a porodnici do zabezpečených prostor, omezit operace na pouhých pět chráněných sálů, propouštět urychleně pacienty do domácí péče, jakmile to jen jejich stav dovolí apod. Vidět nedonošené děti v inkubátorech umístěných v bunkru bylo velmi působivé, stejně jako zbytky raket v prostorech nemocnice.

Tím oficiální část návštěvy skončila a delegace se po večerní procházce klidným jeruzalémským Starým Městem vrátila nočním letem do Prahy. Letící rakety neviděla.

HISTORICKÁ I AKTUÁLNÍ PODPORA

Je třeba zdůraznit, že izraelští partneři z ministerstva zahraničí i z Knesetu opakovaně vysoce oceňovali jak historickou, tak aktuální podporu Izraele ze strany ČR, jejímž projevem byla i návštěva parlamentní delegace během eskalujícího konfliktu s Hamásem – mnohokrát zaznělo: „V nouzi poznáš přítele.“ Podpora Izraele je jedním ze světlých okamžiků české zahraniční politiky a bylo by neomluvitelnou chybou tuto tradiční relaci, na niž můžeme být právem hrdí, opustit či i jen oslabit.

A jak funguje Iron Dome? Je to vysoce sofistikované zařízení, které zachytí raketu v okamžiku jejího vystřelení, podle dráhy jejího letu vypočítá místo dopadu, a pokud tam nemůže způsobit vážné škody, nechá ji být, v opačném případě ji protistřelou rozprskne přímo ve vzduchu. Není to ovšem zadarmo: zatímco náklady na ocelovou trubku, hlavici, rozbušku a palivo Hamásem podomácky vyráběné rakety se počítají řádově na stovky dolarů, jedna raketa Železná kopule přijde na 68 tisíc dolarů. Přesto se to vyplatí a Izraelci se cítí mnohem bezpečněji. Představa, že by si toto zařízení „spletlo“ maximálně několikametrovou raketu řekněme se čtyřicetimetrovým Boeingem 737, je naprosto absurdní. Izraelští partneři se hodně smáli, když jsme jim vysvětlili význam českého přísloví „stahovat kalhoty před brodem“. V tomto případě to bylo opravdu hodně daleko před ním.

DANIEL KORTE

HAMÁS, ÚNOSY A RAKETY

Závažnější společenskou sondou než boje o Gazu jsou postoje k únosům a vraždám adolescentů

Když začnou ve velkém létat rakety z pásma Gazy, člověk má chtít nechtě pocit děja vu. Prostě už to zažil, dokonce vícekrát, a dokáže odhadnout scénář. Ten scénář se odvíjí pravidelně takto.

Rakety Hamásu ohrožují stále větší část izraelské populace (nyní, když dostřelí až do Haify, už jde o miliony lidí), ale Izrael se čím dál sofistikovaněji brání (úspěšnost protiraketového systému Železná kopule překračuje 90 procent) a při vojenské odvetě proti militantům v Gaze bývá nakonec zabito mnohem víc Palestinců (nejenom teroristů, ale i náhodných civilistů včetně dětí), než činí počet izraelských obětí raket i vojenské operace dohromady. Na mezinárodním poli je pak Izrael peskovan za nepřiměřenost obrany a muslimský svět proti němu bouří.

Tak tomu bylo i na přelomu let 2008/2009, což si pamatujeme zvlášť dobře, neboť tehdejší operace Lité olovo se odehrála v začátku českého předsednictví v Evropské unii. Česká diplomacie – Schwarzenbergovo ministerstvo zahraničí – se tehdy snažila prorazit klišovité argumenty o „spirále násilí“ a „obou stranách konfliktu“. Hájila izraelské právo na sebeobranu, ale nakolik se jí to podařilo, je otázkou.

V letošním červenci byl scénář zdánlivě totožný. I letos začaly létat z Gazy rakety a Izrael reagoval zprvu nálety a pak i pozemní operací Ochranné ostří. I letos poměr palestinských ztrát mnohonásobně převýšil ztráty izraelské. I letos si Izrael zadělal na lidský i mediální průšvih, když jeho letadla zabila na pláži v Gaze čtyři kluky hrající fotbal. To nevysvětlí žádná vláda ani armáda. Ale světové kulisy – a do jisté míry i reakce – se lišily. Za uplynulých pět let se totiž stalo několik zásadních událostí, které zamíchaly kartami, a to natolik, že v nemalé části arabského světa už Izrael nepůsobí jako ten, kdo vraždí palestinské bratry, ale jako ten, kdo brání společnou frontu proti džihádistům.

VÁLKA V JINÝCH KULISÁCH

V uplynulých letech se totiž zrodilo „arabské jaro“, jež se poněkud utrhlo ze

řetězu – vedlo k chaosu ve značné části arabského světa a k posílení islamistů, ba přímo džihádistů. Jen v Sýrii je za tři roky rebelie proti režimu Bašára Asada a následného krveprolití na 170 tisíc mrtvých, což daleko převyšuje počet zabitých během všech izraelsko-arabských válek, a to na všech frontách a bojujících stranách. Jinými slovy: argument, že Izrael je hlavním problémem a nejbolavějším místem Blízkého východu, do značné míry vyčpěl.

Školy OSN slouží jako úkryt uprchlíkům i raketám Hamásu. Foto archiv.

Egypt má za sebou novou zkušenost – svobodné volby, vítězství Muslimského bratrstva a svržení jeho vlády po armádním puči. Káhira sice nemůže kázat demokracii, ale na Hamás, který je de facto palestinskou odnoží Muslimského bratrstva, se dívá s podezřením opřeným o vlastní zážitky. Egypt ze své strany blokuje pásmo Gazy už proto, aby odtamtud neproudily zbraně, které pak zabíjejí Egypťany na Sinaji i jinde. Není náhoda, že právě Egypt nabídl během bojů v Gaze nejserióznější příměří – ale Hamás ho nepřijal.

Další změna se odehrála v palestinské reprezentaci. Na jaře se po letech zášti (prezident Mahmúd Abbás se posledních sedm let neodvážil přijet do Gazy) formálně smířily Fatah a Hamás, takže v červnu vznikla vláda národní jednoty. To ale z izraelského pohledu vše komplikuje. Je-li Hamás součástí palestinské vlády národní jednoty a jeho militanti válčí s Izraelem, není to potom tak, že se té války

účastní palestinská samospráva jako taková? Není to tak, že Hamás už není teroristou či sponzorem terorismu (za jakého ho považuje Západ včetně Evropské unie), ale partnerem? Hamás se nadále odmítá zřítí násilí vůči Izraeli, nadále Izrael jako stát neuznává, explicitně říká, že „zůstává zavázán k džihádu proti Izraeli“ (Chálid Mišál), ale formálně vzato je členem palestinské vlády, tedy i partnerem těch, kteří s ní jednájí. Izrael taková dvojznačnost velmi znepokojuje, ale EU si s ní starosti nedělá a nevyjadřuje se k ní – což znepokojuje také.

A ještě jedna změna oproti minulé době stojí za zmínku. Raketovému ostřelování z pásma Gazy předcházely dva teroristické činy – únosy a následné vraždy mladistvých. Jeden únos postihl tři židovské studenty z ješivy na Západním břehu Jordánu. Naf-tali Frenkel (16), Gilad Šaar (16) a Ejal Jifrach (19) byli uneseni 12. června, když stopovali cestou domů na víkend, a až 30. června byla

u Halhúlu v oblasti Hebronu objevena jejich mrtvá těla. Už 2. července, den po jejich pohřbu, přišla samozvaná odvěta: několik židovských teroristů uneslo jeruzalémského Araba Muhammada abú Chudajra (16). V lese za městem ho omráčili, polili hořlavinou a zapálili.

Upřímně řečeno, obě teroristické akce a vztah izraelské i palestinské společností k nim představují zásadnější sociologickou sondou, než jakou je pacifikace raketového arzenálu Hamásu v Gaze.

JAK „ZOBCHODOVAT“ UNESENÉ

Izraelská společnost je velmi citlivá na únosy. Početně vzato k nim dochází mnohem vzácněji než k teroristickým atentátům. S únosem živého Izraelce – ať vojáka nebo civilisty – se automaticky pojí nátlak na výkupné v podobě propuštění již odsouzených palestinských vězňů. Proto jsou

únosy pro Palestince takovým „byznysem“.

Nejvýraznějším případem z poslední doby byl v červnu 2006 únos desátníka Gilada Šalita do Gazy, za jehož osvobození Izrael – po pěti letech – propustil 1027 vězňů, a to i těch s „krví na rukou“ (rozuměj odsouzených za teroristické činy).

Tři unesení studenti ješivy měli být asi také „zobchodování“. Jeden z nich však stačil hned po únosu z auta mobilem zavolat na tísňovou linku policie, a když to únoscí zjistili, rozhodli se všechny tři mladíky okamžitě zabít. Toto vše se Izraelci dozvěděli až po nálezů těl obětí 30. června. Emoce, které byly ve hře již dříve, se plně rozvinuly až později, a to ve čtvrtém provedení.

První v pořadí byla emoce celopalestinská, řekněme lidová. Na internetu lze najít desítky fotografií ukazujících Palestince se třemi vztyčenými prsty.

Ten signál se objevil s heslem „Máme tři Šality“ hned po 12. červnu a byl jasným poselstvím: Máme tři živé Izraelce (to ještě nikdo netušil, že unesení byli vzápětí zavražděni), máme silný vyjednávací kapitál, máme velkou šanci na propuštění stovek, ba tisíců vězňů, máme radost, že se nám podařilo vaši technologickou převahu přelstít. Tuto emoci – soudě podle snímků z webu – sdílely nejširší palestinské vrstvy od malých dětí až po zralé dospělé.

Následovala emoce vnitropalestinská, která představuje ještě hlubší společenskou sondu. Když prezident Mahmúd Abbás únos tří židovských studentů odsoudil a slíbil Izraeli pomoc při jejich hledání, stal se terčem hněvu na palestinských sociálních sítích. Náhle byl zosobněním kolaborace s okupanty – na webových karikaturách se objevoval se symboly psa, s botou, s pejzy na hlavě a samopalem v ruce a jeho kresby provázela prohlášení typu: „Jsem Palestinec, Mahmúd Abbás mě nezastupuje“.

NÁROD ŽÁDÁ POMSTU

Třetí v pořadí je emoce izraelská, přesněji židovská. Ta se plně projevila až po nalezení mrtvých, do té doby

vládla dílem nejistota, dílem slabá nádeje. Pak ale získala slovo emoce pomsty – alespoň u těch hlasitějších, myšleno na webu i ve veřejném prostoru vůbec. Tak už to v digitální době chodí, že ti aktivní vytvářejí dojem hlavního proudu, ne-li většiny. Patřila sem facebooková skupina Národ Izraele žádá pomstu (byla stažena po dvou dnech). Patřili sem vojáci, kteří se nechávali fotografovat s nápisy typu „I já podporuji pomstu“. A patřilo sem třeba heslo „Nenávidět Arabů není rasismus, ale hodnota!“, které držely v rukou dvě mladé dívky.

Nejzajímavější v této sondě nejsou „profesionální magoři“ či umanutí ideologové, ale právě takové dívky. Na snímku vypadají jako moderní mladé holky, které člověk potkává na ulici, na diskotéce i na pláži. Nenapadlo by ho, že v nitru sdílejí nějaké pevné přesvědčení. Ale podle onoho hesla sdílejí. A totéž platí

pro mladé Palestinky vítězně ukazující tři vztyčené prsty. Kdyby nebylo hebrejských či arabských nápisů, respektive anglických popisů u fotek, člověk by ani nepoznal, která z těch dívek je izraelská a která palestinská (či třeba francouzská – všechny vypadají stejně globálně moderně).

Ministryně spravedlnosti Cipi Livniová onu facebookovou kampaň odsoudila. „Musíme něco udělat se štváním na sociálních sítích,“ řekla armádnímu rádiu. Ale s dušemi lidí nehne. Nehnou s nimi ani kázeňské tresty 10 dnů vězení pro čtyři vojáky Cahalu, kteří se do zmíněné kampaně zapojili (byli z praporu Nachal charedi, který byl zřízen pro ultraortodoxní Židy).

KDY JE VRAŽDA TEROREM

Čtvrtá emoce se týká posledního únosu a vraždy, a sice na šestnáctiletém Muhammadu abú Chudajrovi. Unesli ho v noci po pohřbu tří obětí únosu ze Západního břehu Jordánu, a to přímo z východního Jeruzaléma, ve chvíli, kdy si během svátečního měsíce ramadánu odběhl z domova od počítačové hry do mešity k modlitbě před rozedněním. Pak ho odvezli do lesa za město, omráčili a ještě živého upálili.

Přispěla k vraždě abú Chudajra emoce pomsty vyvolaná vraždou studentů ješivy? Mnozí v Izraeli si myslí, že ano. A ministryně spravedlnosti Cipiiová prohlásila, že pokud šlo o odvetnou vraždu, pak skutečně byla aktem terorismu. Za zmínku stojí, že vrahy se podařilo vypátrat brzy, a to díky všudypřítomným kamerovým systémům v ulicích, na které leckdo nadává – ty zachytily tři muže cpoucí arabského chlapce do auta. Zatím proniklo do médií jen tolik, že pachatelé nepocházejí z organizované skupiny, ale z ultraortodoxního sefardského prostředí „se světonázorem strany Šas“. Z celkem sedmi zatčených zůstávají ve vyšetřovací vazbě tři, další podrobnosti vyšetřovatelé nezveřejňují.

Za zmínku ovšem stojí fakt, že únos a vražda abú Chudajra – ač se odehrály přímo v metropoli Izraele – nevolaly v izraelské společnosti zdaleka takové pohnutí jako únos a vražda tří studentů ješivy na teritoriích.

KDYŽ NEPOUŽÍVAJÍ MOBIL

Teprve po emocích přišla v médiích na řadu chladnější racionalita. Ihned po prvním únosu (po 12. červnu) kontrarozvědka Šin Bet věděla, že za ním stojí místní pobočka Hamásu – ze Západního břehu, ne z Gazy! Že zločin spáchali Amer abú Ajša a Marwán Kawasmí. Ti však stále unikají spravedlnosti. Jak je to možné?

V listu *The Times of Israel* to rozebírá Avi Issacharoff. Uvádí příklad Ibrahíma Hámida, hamásovce ze Západního břehu zodpovědného za vraždy desítek Izraelců, který unikal osm let. Umožnil mu to prostý fakt, že zásadně nepoužíval mobilní telefon. Toto může být i případ abú Ajši a Kawasmího. Jisté prý je, že nebyli sami, ale měli za sebou skupinu nejméně deseti lidí.

Určité řešení do budoucna nabízí na webu *Israel hajom* bývalý šéf kontrarozvědky Avi Dichter. Podle něj si má Izrael vzít příklad z Egypta, jenž se s Muslimským bratrstvem nemazl a jen letos odsoudil 683 islamistů k smrti. „Izrael nemá trest smrt a je to dobře,“ píše Dichter. „Ale deportovat chycené členy teroristické infrastruktury Hamásu ze Západního břehu do Gazy by působilo jako výrazné odstrašení.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

MUŽI V OFSAJDU ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Všechna média se po celý měsíc podrobně zabývala únosem a vraždou tří židovských chlapců na západním břehu, nepřetržitým ostřelováním izraelského území z Gazy i dalším vývojem, který vyústil ve válečný konflikt mezi Izraelem a Hamásem ovládanou palestinskou Gazou. ■ Většina médií zaregistrovala komentář FŽO ke skutečnosti, že Křišťálovým glóblem za mimořádný umělecký přínos světové kinematografii byl letos na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech oceněn hollywoodský herec a režisér Mel Gibson. „Gibsona doprovází pověst poněkud labilní osobnosti s osobitým chápáním křesťanství. V jeho filmu *Umučení Krista* jsou ne zrovna lichotivě zobrazení Židé (tedy kromě titulního hrdiny). To spolu s nešťastnými výroky pronesenými při zatýkání kvůli alkoholu za volantem v roce 2006 vyneslo Gibsonovi nálepku antisemity. Znepokojení nad jeho oceněním nyní proto vyjádřila i česká Federace židovských obcí v dopise adresovaném prezidentovi festivalu Jiřímu Bartoškovi“ (LN 4. 7.). ■ Nové jméno získá dosud bezejmenná komunikace pod Strahovským klášterem. Na návrh švédského velvyslanectví, které tam sídlí, se jí bude říkat promenáda Raoula Wallenberga na počest švédského diplomata, který během druhé světové války zachránil až sto tisíc maďarských Židů před deportací, informuje MfD 4. 7. ■ Krumlovskou synagogu rozezná balkánské rytmy v podání kapely Kon Sira, oznamují 7. 7. Krumlovské listy. Projekt sester Kateřiny a Barbory García a Predraga Duronjiće je zaměřen na osobitou interpretaci tradičních písní sefardské diaspory a Balkánu. Písně sefardských Židů představují unikátní písňový repertoár, ve kterém se propojuje hispánský a židovský jazykový a literárně-hudební odkaz s melodikou a obrazností Balkánu. ■ Terezínský památník otevřel ve čtvrtek výstavu věnovanou plukovníku Clausi Schenkovi von Stauffenberg, jednomu z hlavních organizátorů atentátu na Adolfa Hitlera, můžeme se dočíst v Právu z 11. 7. „Výstava přibližuje Stauffenbergův život od mládí až po ne-

úspěšný pokus o zabití vůdce. Všimá si ho jako člověka, co ho formovalo, jak se stal vojákem a odklon od nacistické politiky, kdy začal spatřovat, že to není správný směr,“ uvedl mluvčí Památníku Terezín Tomáš Rieger. „Fotografie doplněné texty ukazují podrobně samotné plánování atentátu i Stauffenbergovu motivaci k činu. Vadila mu existence koncentračních táborů, vadilo mu vraždění Židů.“ Veškeré podklady k výstavě

Ilustrace Jiří Stach.

získal terezínský památník od Památníku německého odboje. Výstava je putovní, v Terezíně bude do konce září. Pak by se měla přesunout do Lidic. ■ „Karel Poláček v knize *Muži v ofsajdu* podal obraz společnosti, která už o pouhých dvacet let později neexistovala. Poláček se přitom soustředil na život tehdejších fotbalových fanoušků, kteří pocházeli z rozdílných vrstev společnosti i rozdílných národnostních skupin pražského obyvatelstva – ať už jde o Čechy, Němce, Židy či o jejich favorizované kluby jako Viktorka Žižkov či Slavia Praha, jejímž velkým příznivcem byl mezi jinými někdejší hráč Slavie a pozdější prezident samostatného Československa Edvard Beneš. Přitom je nutné dodat, že přinejmenším na poli fotbalovém měly české země z občansko-spoolečenského hlediska velký náskok před zeměmi sousedními,“ uvedl 12. 7. v rozhovoru pro LN německý literární vědec a historik Stefan Zwicker. ■ Uznají Arabové, že Židé mají historické právo na svůj kus blízkovýchodního světa? To je základní otázka. V odpovědi „ne“ se

shodne Hamás s jinými Palestinci – liší se jen tím, že Hamás to ani na oko „nepřekousne“. Ve své řeči v Káhiře (2009) se tomu vyhnul i Barack Obama. A dokud budou média jako *The Economist* psát, že „židovský stát implantovaný Evropany do Palestiny se stal klínem vraženým mezi arabské země“, budou posilovat ti, kteří si myslí totéž, ale na prosazení toho postoje se nezdrahají střilet rakety na izraelská města a z civilistů v Gaze dělat živé štíty, píše se 17. 7. v LN v článku *Schopnost umírat a zabíjet*. ■ Téměř žádné hmotné památky dnes nedokumentují bohatou historii židovské komunity v Lukách nedaleko Karlových Varů. Židé jsou ve vsi doloženi už v 16. století, je ale velmi pravděpodobné, že tu byli daleko dříve. Nejšťastnějším obdobím pro ně tu bylo 19. století, kdy tu byly hebrejská škola, židovská škola s německým vyučovacím jazykem a židovské nižší reálné gymnázium. V 18. a 19. století zde fungovala i ješiva, vyšší učiliště, kde se žáci studiem talmudu připravovali na dráhu rabína. V roce 1850 se představený zdejší židovské obce Philipp Kohn dokonce stal v Lukách starostou, a zřejmě úspěšným, neboť během jeho starostování byla Luka povýšena na tržní obec, získala vlastní poštovní úřad

a postavil se tu nový most. V obci nemohla chybět ani synagoga, která byla postavena v roce 1842 v klasicistním stylu a sloužila až do roku 1938, kdy byla nacisty vypálena a zbořena. Místem posledního odpočinku Izraelitů byl v Lukách židovský hřbitov, zřízený někdy v 17. století asi kilometr za obcí u cesty do Záhoří. O tom, jak vypadal a kolik zde bylo náhrobků, se moc neví, i hřbitov padl za obětí nacistickému vandalství. (Sokolovský deník 17. 7.) ■ V Budapešti se demonstrovalo proti památníku válečným obětím, jež dala vztyčit vláda Viktora Orbána. Památník zobrazuje německou říšskou orlici, která útočí na archanděla Gabriela, symbol Maďarska. Podle odpůrců z řad židovských organizací a odborníků, kteří už vyjádřili svůj nesouhlas s tímto dílem, chce maďarský premiér Viktor Orbán popřít odpovědnost válečných maďarských činitelů za deportace Židů do nacistických vyhlazovacích táborů. Třetí říše ovládla Maďarsko v roce 1944 a z rozhodnutí maďarských úřadů bylo odesláno do těchto táborů půl milionu Židů (MfD 21. 7.).

/jd/

Kalendárium

Před **125 lety, 3. srpna 1889**, se ve Dvoře Králové nad Labem narodil sochař **OTTO GUTFREUND**, přední osobnost českého moderního umění. Po studiích v keramickém ateliéru na Škole výtvarných umění v Bechyni a na Umělecko-průmyslové škole v Praze odjel do Paříže, kde se zapasoval do kurzů Antoine Bourdella, seznámil se též s Augustem Rodinem. Po cestách po západní Evropě se vrátil do Prahy. V letech 1911–1912 se stal členem Skupiny výtvarných umělců, vystavil svou *Úzkost*, která je považována za první kubistickou sochu v českém umění.

V první světové válce prožil dvacet měsíců na frontě jako voják cizinecké legie a poté byl až do konce konfliktu internován v zajateckém táboře. Dvacátá léta strávil mezi Prahou a rodným Dvorem Králové. Účastnil se výstav doma i v zahraničí, kromě vlastní tvorby ve stylu poetického civilismu tvořil státní zakázky, mj. bustu TGM či sochu B. Smetany. Tragicky zemřel 2. června 1927, utonul ve Vltavě. Jeho díla lze spatřit v expozici NG v Praze, roku 2013 vyšla obsáhlá monografie od Jiřího Šetlíka nazvaná *Cesta ke kubismu*.

Před **45 lety, dne 4. srpna 1969**, zemřel v Praze literární outsider, básník, bohém a mystifikátor **THEODORE ROSI FIELD** (vl. jm. T. Adalbert Rosenfeld).

Narodil se roku 1891 v Praze do rodiny německého židovského lékaře, dědeček byl rabínem na Slovensku. Po maturitě strávil rok v Anglii, poté pracoval např. jako provozovatel vinárny Taverna. Po první světové válce (nahrátko narukoval do Uher) učil angličtinu, živil se rovněž jako překladatel a korektor. V třicátých letech mu vyšly tři sbírky básní pod pseudonymem T. R. Field (*Kosočtverce na ohradách*, *Kruhy pod očima*, *Lomikel na dlásnech*).

Roku 1929 začal vést pro satirický časopis *TRN* rubriku Literární zádrhel. T. R. Field se stýkal s pražskou bohémou, tvořil v hospodách a vinárnách. Druhou světovou válku přežil v Galgoči u Hlohovce. Po ní již žádnou knížku nevydal, publikoval časopisecky pod různými pseudonymy, pobýval též v léčebně v Bohnicích. Roku 1954 razantně žádal, aby nebyl jmenován národním umělcem, a na parte mu vepsali slova *never more*.

Dne **11. srpna** uplyne **10 let**, kdy v Praze zemřela překladatelka a spisovatelka **HANA**

ŽANTOVSKÁ. Narodila se 4. května 1921 v Praze jako H. Eislerová, válku přežila s pomocí falešných dokladů v bavorském klášteře. O literaturu se zajímala od dob studií, k jejím přátelům patřili básníci Hanuš Bonn, Jiří Orten, Kamil Bednář, dále Zdeněk Urbánek či Jiří Kolář. Stala se jednou z nejvýraznějších překladatelek angloamerické a německé literatury, do češtiny převodla mj. výbor z básníků J. Donna, G. G. Byrona a J. Keatse, prózy G. Chesterton, romány G. Greena a T. Morrisonové, prózy I. Bachmannové, Kafkovy *Dopisy Mileně* a poezii Franze Werfela a Hermana Hesseho. V době totality působila jako redaktorka nakladatelství Mladá fronta, v němž se snažila pomáhat autorům pro komunistický režim nepřijatelným. V letech 1994–1997 byla místopředsedkyní českého PEN klubu. Je autorkou básnické sbírky *Černá hodina* (vydané r. 1942 pod pseudonymem Hana Marková), próz pro děti a románu *Boží údolí*.

Před **95 lety, 14. srpna 1919**, se ve slovenské Krupině narodil spisovatel a literární historik **JURAJ ŠPITZER** (zemřel 11. října 1995 v Bratislavě).

V roce 1938 začal studovat medicínu v Praze, poté byl dva roky internován ve sběrném koncentračním táboře Nováky. Zúčastnil se Slovenského národního povstání, byl velitelem židovské partyzánské jednotky. Po válce studoval filozofii a francouzštinu. Byl šéfredaktorem *Kulturního života* a tajemníkem Svazu československých spisovatelů. Po roce 1969 byl ze svazu vyloučen a nesměl publikovat. J. Špitzer napsal novely *Biele oblaky*, *Patřím k vám a Letná nedela*, scénáře k filmům *Posledný návrat*, *Zaprášené historie* a svědectví o Novákách *Nechcel som byť Žid*. Posmrtně vyšel soubor *Sviatá, až keď je celkom tma*.

Před **95 lety, 30. srpna 1919**, se v Kutné Hoře narodil jeden z nejvýznamnějších českých básníků **JIRÍ ORTEN** (vl. jm. Ohrenstein). O jeho díle i tragické smrti (zemřel 1. září 1941 v Praze) jsme v *Rch* psali již několikrát, proto zmiňme jen osud Ortenových sebraných spisů, které s přestávkami vycházejí v různých pražských nakladatelstvích již od roku 1992: Po deníkových *Modré, Žitane a Červené knize* (I., II. a III. svazek díla, 1992, 1993, 1994) vyšla roku 1995 *Knihla veršů*, *Prózy* (sv. V a VI, 1997 a 1999) a *Dramata, recenze, články* (sv. VII, 2002); jako devátý díl vyšly Ortenovy *Básnické juvenilie* (2012), které předešly svazek osmý (a poslední), který má obsahovat básnickou korespondenci. **am**

ZEMŘEL FRANTIŠEK FRÖHLICH

V neděli 13. července zemřel ve věku osmdesáti let anglista a skandinávista František Fröhlich. Odešel skvělý překladatel a literární znalec, skromný a noblesní člověk, inspirativní pedagog.

Narodil se 13. května 1934 v Praze, v sedmi letech byl s matkou deportován do Terezína. Přežili, ale v koncentračních tá-

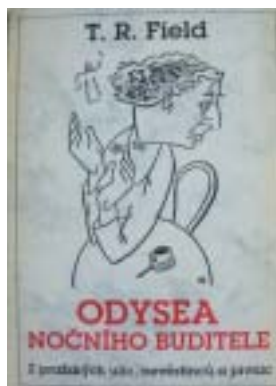

František Fröhlich. Foto Tvar.

borech zahynul jeho otec i většina rodiny. F. Fröhlich maturoval v roce 1952, poté vystudoval angličtinu a dánštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. „Ke Skandinávii mě přitahovalo už to, že jedna naše rodinná přítelkyně se v Terezíně seznámila s Dánem, v pětačtyřicátém si ho vzala a odjela s ním do jeho vlasti. Navíc jsem byl kolem osmnácti devatenácti let okouzlen švédskými filmy,“ vzpomínal později.

Jako překladatel, ale i hlasatel pracoval v anglické sekci Československého rozhlasu, odkud musel v roce 1969 z politických důvodů odejít. Krátce působil v Institutu překladatelství a tlumočnictví při Univerzitě 17. listopadu a od roku 1972 byl zaměstnán jako lektor a dramaturg v Činoherním klubu v Praze. Divadelní praxe prý silně ovlivnila jeho pozdější práci. „Každou hru jsme tam podrobně rozebírali, především skvělé Suchařípovy překlady Čechova.“ Od roku 1972 se pak Fröhlich věnoval překladatelské činnosti ve svobodném povolání. Překládal hlavně prózu a drama, zejména díla Henrika Ibsena, Karen Blixenové, Hanse Christiana Andersena či Augusta Strindberga, z angličtiny Williama Shakespeara, Johna Webstera, Thomase Dekkera a Harolda Pintera (o tomto dramatikovi napsal i text pro *Rch*, viz 11/2005).

Od roku 1990 působil několik let externě na FF UK, kde vedl překladatelské semináře pro studenty anglistiky a skandinavistiky. Brzy po pádu komunismu byl vyznamenán dánským řádem Dannebrogu a v roce 2006 získal českou Státní cenu za překlad. **am**

Ludvík Aškenazy BYLO TO NA VÁŠ ÚČET

■ V poslechové verzi na CD vychází jedna z nejvýznamnějších rozhlasových her Ludvíka Aškenazyho, jejímž základem je autorova povídka *Vajíčko*. Dnes patří k tomu nejlepšímu, co v oblasti rozhlasové dramatiky vzniklo. Hra, označovaná jako „koncert hlasů“, je příběhem muže, který v den svých čtyřicátých narozenin rozmlouvá se svým mnohem mladším já. Hra byla oceněna na festivalu Prix Italia 1964. Text interpretují Jana Drbohlavová, Karel Höger, Valter Taub a Vladimír Brabec.

Vydalo nakl. Radioservis v Praze roku 2014, doporučená cena 199 Kč.

Victor Malka NEJKRÁSNEJŠÍ ŽIDOVSKÉ LEGENDY

■ Na CD nosiči vyšel i soubor židovských legend, povídek a anekdot. Text vychází z agadického vyprávění, ale příběhy probírají i otázky, na které biblické texty neodpovídají (např. co dělá Bůh od té doby, co stvořil svět, ad.). Čte Otkar Brousek st.

Vydalo nakl. Portál v Praze roku 2011, dop. cena 199 Kč.

Bruno Apitz NAHÝ MEZI VLKY

■ Román líčí nejen pohnutý příběh třiletého chlapce, jehož v nelidských podmínkách koncentračního tábora Buchenwald zachrání vězňové, ale zachycuje rovněž konflikty jeho zachránců, kteří se řídí svým svědomím a porušují normy komunistického hnutí odporu v táboře. Vznik a vydání díla provázely neobyčejné okolnosti, které staví tuto knihu i po více než padesáti letech do zajímavého světla. Román byl roku 1963 zfilmovaný a vyšel již ve více než 30 jazycích.

Vydalo nakl. Ikar v Praze roku 2014. Z němčiny přeložil Jiří Lexa. 463 stran, dop. cena 359 Kč.

Edward Lewis Wallant NÁJEMNÍCI PANA MOONBLOOMA

■ Posmrtně vydaný román amerického židovského autora Edwarda Lewise Wallanta (1929–1962), jenž bývá řazen k S. Bellowovi či B. Malamudovi, nabízí širokou škálu výborně napsaných postav. Norman Moonbloom je v poválečném New Yorku pověřen správou několika zchátralých domů na dolním Manhatta-

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

nu. Postupem času se z nájemníků, kteří jej původně téměř nezajímali, stávají lidé se složitými osudy a z pana Moonbloom je jejich zpovědník a rádce. Svěřují mu své smutky a problémy a on se snaží jim pomáhat.

Vydalo nakl. Plus v Praze roku 2014. Přeložil Miroslav Jindra, 304 stran, dop. cena 329 Kč.

VÝSTAVA O NUCENÉ PRÁCI A NUCENÉ NASAZENÝCH

■ Do 31. října lze v Královském letohrádku Pražského hradu navštívit mezinárodní putovní výstavu nazvanou *Nucená práce. Němci, nuceně nasazení a válka*.

Tato výstava poprvé uceleně představuje historii nucené práce v éře nacistického Německa a důsledky tohoto fenoménu po roce 1945. Historické exponáty a fotografie nám dovolují nahlédnout do (rasově definovaných) vztahů mezi Němci a nuceně nasazenými a udělat si představu o tom, co pro lidi uvnitř systému bylo a nebylo možné. Do německé říše a na okupovaná území bylo převezeno více než 20 milionů mužů, žen a dětí z celé Evropy, kteří tam coby „zahranční dělníci“, váleční zajatci či vězňové koncentračních táborů vykonávali nucenou práci. Výstava se s využitím dokumentů zaměřuje na osobní rovinu nucené práce a odkrývá při tom širší souvislosti cílené nacistické politiky, jež se uplatňovala v téměř všech evropských zemích a jež práci učinila nástrojem nátlaku a likvidace.

Expozici vytvořila Nadace památníků Buchenwald a Mittelbau-Dora ve spolupráci s Česko-německým fondem budoucnosti. Probíhá k ní rozsáhlý doprovodný program (viz níže), který tvoří setkání s nuceně nasazenými, diskuse s odborníky na téma nucené práce, promítání, kulturní akce a didaktické programy pro školy. Otevírací doba: Pondělí – neděle 10.00–18.00, vstupné 80 Kč.

HUDEBNĚ-DIVADELNÍ INSCENACE LETY 1942

■ V rámci doprovodného programu k výstavě *Nucená práce* uvádí Evropské centrum romské hudby v Praze ve spolupráci se slovenskou režisérkou Danou Račkovou, německým scénografem Mattiasem Straubem a romským skladate-

lem a hudebníkem Jiřím Kormanem hudebně-divadelní inscenaci *Lety – 1942*. Přestavení se uskuteční 2. srpna od 20 hodin v divadle Ponec (Husitská 24a, Praha 3). Pojednává o osudech romských obětí českého koncentračního tábora v Letech u Písku. Přestože problematika tábora u Letů je hodně medializována, nikde nelze nalézt podrobnější popis událostí, které se v táboře odehrály. Nejrozsáhlejší dílo, pojednávající o osudu tohoto tábora a jeho obětí, je soubor výpovědí přeživších vězňů a jejich rodin *Tiživé mlčení* Paula Polanského, z něhož scénář této inscenace vychází.

■ Po skončení některých představení jsou plánovány diskuze mezi tvůrci inscenace, diváky a odborníky (divadelníky, romisty, historiky atd.). Další reprízy: 3. 10., 7. 11. a 16. – 17. 12. Projekt se koná pod záštitou Karla Schwarzenberga.

JUDAFEST 2014

■ V neděli 22. června se pražské Náměstí Míru rozezvučelo židovskými melodiemi a zaplnilo řadou stanů v modré a bílé barvě. Prostranství před kostelem sv. Ludmily se stalo dějištěm prvního nejširší veřejnosti otevřeného veletrhu českých židovských organizací – JudaFestu.

Každý, kdo na rušné náměstí v odpoledních hodinách zavítal, mohl ochutnat izraelské speciality a české košer víno, přiučit se izraelským tancům nebo bojovému umění krav maga, informovat se o možnostech studia na Lauderových školách či učinit první kroky ke studiu hebrejštiny. Židovská komunita v ČR se tak poprvé představila české veřejnosti v živé, nemuzealizované podobě – podobně, jako to organizací podobných „street festivalů“ již po řadu let činí mnohem početnější židovské pospolitosti v Budapešti a ve Vídni. Hlavním organizátorem JudaFestu byla Česká unie židovské mládeže.

Po dvojnásobné generální zkoušce v podobě organizace prvních JudaFestů v letech 2012 a 2013, které byly určeny především pro členy židovské komunity a pro zvané, se letošní průnik do veřejného prostoru nadmíru povedl.

Za to patří díky všem organizacím a hudebním skupinám, které se na JudaFestu prezentovaly, zvidavým návštěvníkům i sponzorům (Nadačnímu fondu obětím holocaustu a Federaci židovských obcí v ČR). Zvláště pak děkujeme Městské části Praha 2, jejíž orgány nám svou vstřícností organizaci velmi ulehčily. Na viděnou na JudaFestu 2015!
Daniel Putík

CHAGALLOVY BIBLICKÉ ILUSTRACE

■ Čeští zájemci mohou poprvé zhlédnout v úplnosti Chagalovy biblické ilustrace – 105 originálních grafik a tři typografické listy. Nyní doplnily (mohutně až nevkusně propagovanou) výstavu Bohuslava Reynka ve Valdštejnské jízdárně v Praze. Dvojvýstavu lze navštívit do **14. září** denně od 10 do 19 hodin.

Marc Chagall se celý život zajímal o Starý zákon a nechal se jím inspirovat při tvorbě obrazů, kreseb, ilustrací a vitráží. Na leptech ke Starému zákonu pracoval od třicátých let 20. století, dokončil je až v letech padesátých a tyto biblické ilustrace byly vydány v roce 1956 pouze ve dvou edicích.

Dle kurátora výstavy Karla Srpa je společná prezentace Chagalla a Reynka zajímavá, neboť tyto – jakkoli odlišné – tvůrci jsou si blízcí generačně a též niterným poutem ke svým rodištím – Reynek k Petrkovu, Chagall k Vitebsku. Ta tvoří archetypální zkušenost jejich životů a věčné téma obrazů, včetně zázemí k výkladům Bible. Více informací naleznete na www.chagall-reynek.cz.

VARHANNÍ KONCERT

■ Srdečně zveme na další varhanní koncert do Jeruzalémské synagogy. Koná se dne **13. srpna** od 18.00, na varhany hraje Jan Hora. Program: skladby J. S. Bacha, F. Mendelssohna-Bartholdyho, J. B. Foerster, J. Weinbergera a F. Musila. Vstupné dobrovolné.

BEJT SIMCHA

VIII. REFORMNÍ ŠABATON

■ European Union for Progressive Judaism, Bejt Simcha a Židovská obec Karlovy Vary vás srdečně zvou na: **VIII. reformní šabat**, který se bude konat ve dnech **15.–17. srpna** v Karlových Varech. Tento rok přivítáme profesora Paula Liptze, který vyučuje na Hebrew Union College v Jeruzalémě, specializuje se především na oblast moderní židovské historie, izraelskou společnost a politiku na Blízkém východě. Kromě bohoslužeb a studia s profesorem Liptzem budou součástí programu i různé přednášky a workshopy, vedené dalšími lektory a návštěva židovských hřbitovů v Hroznětíně a Bečově nad Teplou. Účastnický poplatek: 1200 Kč dospělí, 700 Kč děti a studenti do 18 let (zahrnuje ubytování, stravování, dopravu z Prahy do Karlových Varů a zpět, program), místní účastníci

KULTURNÍ POŘADY

Marc Chagall: *Moše a hořící keř*.

250 Kč. Další informace a přihlášky na emailu kehila@bejtsimcha.cz a na tel. 603 393 558. Hlaste se, prosím, nejpozději do **8. srpna**.

■ **Kabalat šabat pod širým nebem:** Zveme vás na veselý kabalat šabat pod patronací Bejt Simcha, ve spolupráci s Hakoach Praha, pro všechny generace včetně těch nejmladších. Kabalat šabat se bude konat **29. srpna** od 18.00 pod širým nebem v Petřínských sadech – Seminářská zahrada. Šabatem bude provázet nadějný adept na rabínská studia David Maxa a zkusíme zapojit i nadané muzikanty a sbor. Pokud ovládáte nějaký hudební nástroj a měli byste chuť se zapojit do šabatových modliteb, určitě se s námi spojte. Na místě se sejdeme již od 17.30 hodin.

■ **Workshop pro děti od 4 do 15 let** se koná dne **30. 8.** od 14 hodin. S dětmi budeme nejen vyrábět, malovat a soutěžit, uděláme si také piknik a setkání zakončíme havdalous. Příspěvky k občerstvení jsou vítány (mléčné a parve). Místo: nad dolní zastávkou lanové dráhy (Újezd) ve spodní části Petřínských sadů – Seminářské zahrady. Kontakt: Pavel Šik, tel: 773 588 939, e-mail: 773588939@email.cz.

SYNAGOGA TURNOV

■ V neděli **24. srpna** v 18 hodin vás zveme na koncert jedinečné zpěvačky a hlasové pedagožky z významné rodiny terapeutů Jany Lewitové. V programu **Stromy pláčou** zazpívá sefardské balady. Vstupné 100 Kč. Na ženské galerii synagogy pokračuje výstava **Židovské školství a vzdělávání**.

HUDBA V SYNAGOGÁCH PLZEŇSKÉHO REGIONU

■ Letošní již třináctý ročník cyklu Hudba v synagogách plzeňského regionu pořádá Svaz ochránců přírody v Radnicích s pomocí Židovské obce v Plzni a dalších partnerů. Nejbližší program: v pohraničním městečku Floss v Bavorsku se **24. srpna** od 16.00 koná koncert L. Sedlákové-Hůlové (housle) a M. Sedláka (violoncello), kteří zahrají mj. skladbu E. Shulhoffa *Duo*; dne **31. srpna** od 17.00 se v Radnicích představí Z. Ržounková (lesní roh), M. Korduljak (flétna), I. Návratová (klavír) a M. Vilímeček (housle), v programu zazní např. skladby současného amerického skladatele G. Schockera.

VÝSTAVY A AKCE PAMÁTNÍKU TEREZÍN

■ Do **15. září** je v předsáli kina Muzea ghetta Terezín přístupná výstava obrazů brněnského malíře Petra Veselého *Dvěře se zábradlím*.

■ Do **30. září** je v předsáli kina Malé pevnosti instalovaná výstava věnovaná operaci Valkýra, atentátu na Hitlera v červenci 1944.

■ Do **31. října** je možné navštívit výstavu obrazů ze sbírek Památníku Terezín s názvem „*O osudu člověka se rozhoduje proužkem papíru...*“. *Transporty Židů z ghetta Terezín do Osvětimi-Březinky na podzim 1944*.

■ Ve dnech **4.–7. září** se v bývalých Magdeburských kasárnách v Terezíně koná mezinárodní konference, v níž se evropští a američtí vědci budou zabývat tématem *Filmy z ghetta a lágrů: propaganda – motýky – historické prameny*. Více info o konferenci a způsobu registrace naleznete na: www.terezin2014.com.

KONCERT AVIŠAJE COHENA

■ S předstihem informujeme o dalším pražském vystoupení izraelského hudebníka Avišaje Cohena – koná se dne **10. září** od 20 hodin v divadle Hybernia. Avišaj má pověst jednoho z nejlepších světových basistů; začínal s americkým jazzovým pianistou Chickem Correu, před dvaceti lety se osamostatnil a prosadil se jako skladatel bohatých hudebních kompozic se zpěvy v hebrejštině, španělštině a latinu v kombinaci s moderním jazzovým zaměřením. Ke svému nejnovějšímu projektu nazvanému *Alma* přibral smyčcové kvarteto. Lístky lze zakoupit na adrese www.jmw.cz nebo v síti Ticketpro, Ticketstream a Ticketportal.

HATIKVA

Vyjádření Federace židovských obcí v ČR k dění v Izraeli

V úterý 22. 7. přijali ministři zahraničí zemí Evropské unie nezvykle tvrdé usnesení, v němž odsuzují teroristické organizace v pásmu Gazy, které řídí Hamás. „Jsou to činy, které jsou trestné a neomluvitelné,” stojí ve vyjádření EU k vypalování raket na Izrael.

Došlo tedy k posunu ve vnímání vleklého konfliktu mezi Izraelem a Palestinou? Snad ano. Dokonce i hlavní západní média, která se většinou otevřeně přiklání na stranu Palestinců, jako by změnila úhel pohledu a v mnoha případech alespoň objektivně referují o obou stranách konfliktu. Přesto ale zůstává situace v Gaze na předních stranách novin a na prvních místech světového zpravodajství. I přes obrovskou tragédii malajsijského letu, i přes zuřící válečné konflikty se stovkami a tisíci mrtvých a zraněných v různých částech světa, v Sýrii, Iráku, Afghánistánu a jinde, se svět stále zajímá o maličký stát, který bojuje o přežití.

Z podstaty věci se jakožto zástupci židovské komunity nemůžeme k tragickému a dlouhodobému konfliktu vyjadřovat, aniž bychom nebyli jednostranní. Jsme. Možná i proto, že máme podrobnější informace z izraelských zdrojů a můžeme sledovat vývoj situace prakticky hodinu po hodině. Podle našeho přesvědčení jsou tyto informace pravdivé. Který stát by na své území nechal beztrestně dopadat rakety? A kdo by – na druhou stranu – schovával odpalovací zařízení a arzenály zbraní ve školách a v nemocnicích?

Alarmující pro nás je však ještě něco jiného. V souvislosti s konfliktem se teď v Evropě začínají ozývat hlasy, které by ještě před pár měsíci či lety nemohly zazníti. Navíc se dějí věci, které byly doposud nepředstavitelné a pro většinu společnosti nepřijatelné. V Paříži napadena synagoga plná věřících, kterým bylo vyhrožováno fyzickou likvidací a museli čekat dlouhé hodiny, než zasáhne policie. Demonstrující se před synagogou hrdě hlásili k Mohamedovi Merahovi, vrahu dětí z židovské školy v Toulouse. Na sociálních sítích se objevují otevřené výzvy k likvidaci Židů. Dokonce na propalestinských demonstracích v západoevropských městech zní v těchto dnech neuvěřitelná hesla „Smrt Židům!“, „Smrt sionistům“, „Hitler měl pravdu“.

Příští rok uplyne sedmdesát let od konce druhé světové války. Války, ve

kteřé zahynulo šest milionů Židů, všech obětí bylo nakonec celkem desetkrát víc. Ne, nelze dělat historické paralely, každá doba je jiná, každá přináší jiné problémy a jiná řešení. Nelze ale nezapomenout na to, že podobné výkřiky a podobné situace Evropa zažívala právě před vypuknutím druhého válečného konfliktu celosvětového rozsahu. Jen malá hrstka Židů přežila holocaust a dožila se dnešních dnů. Dovedeme se vůbec vcítit do jejich pocitů, když je v roce 2014 v synagoze zastihne zuřící dav nebo když se – často s velkými fyzickými obtížemi – musí rychle dostat do krytu v Tel Avivu, protože sem letí raketa

Lidstvo se, zdá se, nepoučilo. Ale naděje je v občanské společnosti. Ta by se měla rázně postavit proti takovýto projevům. Bude však dostatečně silná? Naděje se řekne hebrejsky hatikva a není náhodou, že *Hatikva* je také izraelská státní hymna na melodii téměř identickou se Smetanovou *Vltavou*. Snad právě proto je situace v české společnosti jiná. Na podporu Hamásu přišla na Václavské náměstí demonstrovat jen hrstka lidí. Na podporu Izraele se na stejném místě objevilo lidí daleko více. I v tomto je české prostředí stále odlišné od zbytku Evropy. Jak dlouho?

TOMÁŠ KRAUS, tajemník FŽO v ČR

VÝZVY ZPRÁVY**INZERCE****KURZY BIBLICKÉ
A MODERNÍ HEBREJŠTINY**

■ Židovská liberální unie pokračuje v kurzech hebrejštiny: začnou ihned po prázdninách. Výuka moderní hebrejštiny začíná **2. září**, biblické hebrejštiny **3. září**.

■ Biblická hebrejšтина: Začátečníci – kurz čtení z učebnice rabi Richarda Federu *Haleluja* a články z téže učebnice. Mírně pokročilí a pokročilí: čteme a překládáme 6. kapitulu z První knihy Mojžíšovy.

■ Na září připravujeme také začátečnický kurz z učebnice *Haleluja* pro rodiče s dětmi.

■ Moderní hebrejšтина: kurzy pro úplné začátečníky, začátečníky a pro mírně

pokročilé do úrovně bet. Používáme také audiovizuální techniku.

Kurzy jsou zdarma, jsou hrazeny z grantu MŠMT a NFOH. Informace o výuce sledujte na www.zlu.cz. ef

VÝLET PARNÍKEM DO TRÓJE

■ Sociální oddělení ŽOP vás srdečně zve na výlet parníkem do Tróje. Koná se v neděli dne **7. září** od 10 do 14.00 hodin. Odjezd je v 10.00 z nábřeží mezi Štefánikovým mostem a Nemocnicí Na Františku – loď Moravia. Cena: 50 Kč na osobu, děti a dobrovolníci ŽOP zdarma. Potvrďte, prosím, účast na Sociálním oddělení ŽOP, tel. 222 310 951 nebo e-mail: socialni@kehilaprag.cz. soc

VÝZVY

■ Vážené dámy a vážení pánové, **hledám osoby, které před rokem 1945 nebo těsně po roce 1945 bydlely v obci Dolní Žandov** (v současnosti okres Cheb, kraj karlovarský), nebo jejich potomky za účelem etnografického výzkumu (nahrávaný, anonymizovaný rozhovor, jež potom využívám ve své doktorské dizertaci). Dizertace je věnovaná vnímání proměn krajiny v českém pohraničí na příkladu obci Dolní Žandov. Budu vděčná za veškerou pomoc. Kontaktní info: Karolina Čwiek-Rogalska, Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej, Warszawa, ka.cwiek@gmail.com.

■ **Hledám informace o práci zdravotních sester a ošetřovatelek v ghetu Terézín**. Kontakt: PhDr. Kateřina Čermáková (vedoucí Katedry ošetřovatelství, Fakulta zdravotnických studií, Univerzita Pardubice), katerina.cermakova@upce.cz, mobil 733 380 179.

■ **Pátrám po židovské dívce**, která se jmenovala Weinlichová (1928), po válce bydlela v Praze na adrese Italská 1, po r. 1948 odešla do Anglie. Kontakt: Fantová, tel. 226 235 051, e-mail fantova@kehilaprag.cz.

POZEMKY BEZ DĚDICŮ

■ Sekretariát Federace židovských obcí v ČR byl upozorněn, že na internetu (odkaz níže) byly zveřejněny **informace o pozemcích, ke kterým se doposud nepřihlásili žádní dědicové**. Je důvodný předpoklad, že se v mnoha případech jedná o bývalý židovský majetek. Prezidium bude zvažovat případnou právní pomoc v této věci ze strany FŽO. Seznam je dostupný na <http://regiony.kurzy.cz/kn/uzsvm/nove>. fžo

ŽNO BRATISLAVA

V **auguste** blahoželáme našim členom: pán Ing. Michal Bednár – 70 rokov; pán Viliam Belák – 94 rokov; pán MUDr. Vladimír Cupaník – 65 rokov; pani Mgr. Viera Fischero-ová – 71 rokov; pán Egon Gál – 74 rokov; pán Mgr. Alexander Kemény – 60 rokov; pani Eva Kozmová – 77 rokov; pani Žaneta Maklaková – 75 rokov; pani Viola Malinová – 76 rokov; pani Tatiana Mattová – 50 rokov; pán Ing. Ludovít Nágel – 99 rokov; pani Mária Nemešová – 76 rokov; pani Eva Reichová – 79 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 76 rokov; pani Laura Špániková – 92 rokov; pani Natália Tagerová – 81 rokov; pani Klára Ungerová – 95 rokov; pán Otto Wagner – 90 rokov, a pani Elvira Weissová – 99 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme: pani Helenka Kartalová, nar. 31.7. – 93 rokov; pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 76 rokov; pani Mária Strelingerová, nar. 10.8. – 67 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 65 rokov; pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 78 rokov, a pani Vierka Kordová, nar. 20.8. – 82 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú: pani Milena Balbinderová, nar. 12.8. – 79 let; pani Tereza Balbinderová, nar. 1.8. – 29 let; pan Jindřich Feinberg, nar. 28.8. – 91 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 68 let; pani Ivana Nepalová, nar. 6.8. – 39 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 59 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 82 let; Tadeáš Natanael Selinger, nar. 13.8. – 15 let, a pani Eva Solařová, nar. 18.8. – 79 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslavujú narodeniny títo naši členové: pan Menashe Cibulka, nar. 28.8. – 70 let; pani Irena Dousková, nar. 18.8. – 50 let; pan MUDr. Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 50 let; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 71 let; pan Rostislav Kodesch Rod, nar. 5.8. – 50 let; pani Isabela Santusová, nar. 25.8. 57 let; pan MUDr. PhDr. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 59 let; pan Jiří Šetelík, nar. 26. 8. – 59 let, a pan Josef Epstein Veselý, nar. 26.8. – 62 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **srpnu** oslaví své narodeniny: pan Jan Spira, nar. 17.8. – 80 let, a pani Ester Nečasová, nar. 24.8. – 92 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **auguste** oslavujú: pán Juraj Adamec, nar. 7.8. – 62 rokov; pani Mariana Eva

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

Fusková, nar. 11.8. – 67 rokov; pani Prof. Ing. DrSc. Miriam Gálová, nar. 8.8. – 79 rokov; pani JUDr. Margita Grunwaldová, nar. 24.8. – 79 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský, nar. 24.8. – 73 rokov; pani MUDr. Viera Kolínová, nar. 6.8. – 63 rokov; pán Ludovít Laufer, nar. 25.8. – 72 rokov; pán Tomáš Mittelmann, nar. 29.8. – 67 rokov; pani MUDr. Judita Štecová, nar. 24.8. – 84 rokov; pani PhDr. Jana Tešerová, nar. 4.8. – 66 rokov; pani Veronika Vargová, nar. 8.8. – 87 rokov, a pani Irena Vasilková, nar. 28.8. – 92 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 64 let; pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 64 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 91 let; pani Helena Mejstříková a pani Marie Deličová, nar. 30.8. – 67 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslavujú: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 76 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 61 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 42 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 68 let; pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 71 let; pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 19 let, a pani Liat Sariel Maayan, nar. 7.8. – 25 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Eva Koškošková, nar. 1.8. – 30 let; pani Eva Válková, nar. 5.8. – 85 let; pani Bc. Jana Šperlová, nar. 5.8. – 42 let; pani JUDr. Jindřiška Weiniger, nar. 6.8. – 63 let; pan Karel Šubrt, nar. 20.8. – 65 let; pan Radek Uhel, nar. 28.8. – 39 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 66 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavujú narodeniny: pan Mark Bljumental, nar. 21.8. – 88 let; pani Dag-

mar Bröderová, nar.1.8. – 85 let; paní Cecilie Dobiášová, nar.17.8. – 87 let; paní Jana Dubová, nar. 30.8. – 88 let; paní Eva Dvořáková, nar. 31.8. – 85 let; pan Max Froněk, nar. 2.8. – 94 let; pan Jiří Justic, nar. 24.8. – 91 let; pan Václav Kraus, nar. 22.8. – 83 let; pan František Miška, nar. 27.8. – 95 let; paní Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 94 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 91 let; paní Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 93 let; pan Ludevít Végh, nar. 26.8. – 93 let, a paní Raja Žádníková, nar. 25.8. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

V pátek 18. 7. zemřel ve věku 93 let pan Oldřich Stránský, bývalý vězeň koncentračních táborů, spoluzakladatel Tereziánské iniciativy, představitel Českého svazu bojovníků za svobodu a Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých, výrazný obhájce smíření Čechů a Němců, autor knihy *Není spravedlnosti na zemi*.

K jeho životu a práci se vrátíme v příštím čísle *Rch*.

Dne 21. 7. zemřela ve věku 92 let paní Ing. Erna Seykorová. Se zesnulou jsme se rozloučili 24. 7. v obřadní síni NŽH.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V **auguste** sa životného jubilea dožívajú: pán PaedDr. Peter Chudý, nar. 21.8. – 64 rokov; pani Mgr. Ilma Mitrovčáková, nar. 20.8. – 78 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková, nar. 29.8. – 63 rokov; pán Ing. Ladislav Havaš, nar. 22.8. – 53 rokov; pán Ing. Denis Tomko, nar. 16.8. – 43 rokov a pán Ing. Albín Bazler, nar. 19.8. – 67 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 45 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 51 let, a pani Renata Běčková, nar. 25.8. – 36 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí sdělujeme, že dne 26. 5. zemřela členka ŽO Teplice paní Eva Beranová, rozená Muhlsteinová.

Zichrona livracha!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **srpnu** oslaví své narodeniny paní Renata Lančová. Jmenované do dalších let přejeme hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

PROTESTY PŘED SYNAGOGOU

Červencové boje mezi teroristy hnutí Hamás a izraelskou armádou vyvolaly reakce v západní Evropě, především ve Francii. Konaly se jednak pokojné demonstrace, ale došlo též k několika násilným útokům. Protiizraelští demonstranti vyzbrojeni baseballovými páčkami a židlemi obklíčili 13. července pařížskou synagogu Dona Izáka Abravanela, v níž se konala bohoslužba za tři zavražděné izraelské studenty, a dožadovali se vstupu. Pustili se do potyčky s židovskými mladíky, kteří synagogu hlídali. Tři členové ochranky pak museli vyhledat lékařské ošetření. Večer předtím došlo k žhářskému útoku na synagogu ve městě Aulnay-Sous-Bois na předměstí Paříže. V marocké Casablance napadl mladý muslim místního rabína a ztloukl ho tak, že mu zlomil nos a žebro. Proti Izraeli se demonstrovalo též v Haagu, Antverpách, Berlíně, Londýně, Istanbulu, Hongkongu a Novém Dillí. Podporu Izraeli vyjadřovali demonstranti v USA. (K tématu viz články uvnitř čísla.)

PROTI PLATBÁM TERORISTŮM

Holandsko, které věnuje každý rok palestinské samosprávě 88 milionů dolarů, přijalo ve svém parlamentu podnět k projednání ukončení plateb, které palestinská samospráva posílá palestinským teroristům v izraelských věznicích. Členové dolní komory odůvodnili svůj návrh tím, že tyto peníze mohou mít negativní důsledky a vedou ke zločinnosti a dalšímu terorismu. Výzva obsahuje i žádost, aby se vláda pokusila zastavit tuto praxi prostřednictvím Evropské unie a zohlednila tuto snahu i při schvalování státního rozpočtu.

Podle posledních údajů, jež má k dispozici ministerstvo zahraničí, jde z holandské podpory palestinské samosprávě na platy teroristům celých 5,5 milionu dolarů.

ŽIDOVSKÝ ARCIBISKUP

Genealogické výzkumy mohou někdy překvapit. Když sestra bývalého newyorského arcibiskupa Johna O'Connora (ve funkci působil od roku 1984 do své smrti roku 2000) sestavovala rodokmen, zjistila, že jejich matka byla Židovka. Na katolickou víru přestoupila ještě předtím, než se vdala,

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Nadine Gordimerová, New York 1991. Foto archiv.

a o náboženství rodičů prý nikdy nemluvila. Arcibiskup o svých židovských kořenech tedy nevěděl, nicméně vždy se o osud Židů, které nazýval „staršími bratry“ ve víře, zajímal.

NAVRÁCENÍ MEŠITY

Židovský oligarcha Igor Kolomojski, velký kritik Putinovy politiky na Ukrajině působí od března tohoto roku jako guvernér města Dněpropetrovsk. Nyní přislíbil, že navrátí místní muslimské komunitě bývalou mešitu. Budova byla postavena roku 1926, sovětský režim ji zkonfiskoval a později se zde usídlila prestižní sportovní škola pro špičkové sportovce. Muslimské společenství v Dněpropetrovské oblasti čítá na 80 tisíc lidí (většinou Tatarů).

ZEMŘELA N. GORDIMEROVÁ

Ve věku 90 let zemřela 13. července v Johannesburgu jihoafrická nositelka Nobelovy a Bookerovy ceny za literaturu Nadine Gordimerová. Napsala přes třicet knih, mj. romány *Burges's Daughter*, *The Conservationist*, v češtině vyšla sbírka povídek *Pátkova šlépej* a romány *Poutníci* a *Začni žít*.

Narodila se roku 1923 ve Springs v Jihoafrické republice manželům Isidorovi a Hannah Gordimerovým, otec byl židovský klenotník pocházející

z Litvy, matka byla Angličanka. Ab-solvovala klášterní školu, univerzitu nedokončila a věnovala se psaní. Velkým tématem N. Gordimerové byly důsledky apartheidu, vyhnanství a od-cizení. Jak později říkala, považovala se za „bílou Afričanku“. Patřila k vůdčím osobnostem Afrického národního kongresu a usilovala o propuštění Nelsona Mandely z vězení. V posledních letech se angažovala v hnutí propagujícím bezplatnou léčbu pacientů s AIDS.

NEJVÁŽENĚJŠÍ JSOU LÉKAŘI

Podle průzkumu veřejného mínění, který provedlo izraelské ministerstvo pro vědu, k nejméně považovaným povoláním v zemi patří rabín a další duchovní a pak členové Knessetu. K nejrespektovanějším patří lékaři, inženýři, obchodníci, učitelé, účetní, advokáti, sportovci, policisté, právníci, bankéři a novináři.

PRAVÝ IZRAELSKÝ CHUMUS

V bývalém varšavském ghettu, ve varšavské Železné ulici číslo 4, za rohem od Krochmalné, kde žil slavný jidiš autor Jicchak Baševiš Singer, funguje od jara Hummus Bar. Otevřeli ho tu manželé Erez a Dafna Mossensonovi z izraelské Chadery a mají úspěch. Ve své restauraci podávají tradiční izraelské lahůdky: pitu a chumus v různých variacích a hosté prý oceňují, jak je jídlo – oproti polské kuchyni – výrazně kořeněné. Sní o tom, že jednou otevrou celou továrnu na výrobu chumusu. **am**

רוש חודש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová, Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s. r. o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20, 30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 8. 2014. **Cena 20 Kč (0,90 €)**